

Heidi Dybesland

Gradsstruktur og gradssystem: en komparativ studie

NIFU skriftserie nr. 10/2000

NIFU – Norsk institutt for studier
av forskning og utdanning
Hegdehaugsveien 31
0352 Oslo

ISSN 0808-4572

Forord

Rapporten er utarbeidet på oppdrag for *Utvalget for utredning om norsk høgre utdanning etter år 2000* (Mjøs-utvalget). Den tar for seg gradsstrukturer og -systemer i en rekke land: Danmark, Finland, Nederland, Storbritannia, Sverige, Tyskland og USA. Rapporten gir en oversikt over de viktigste trekkene ved gradssystemene i disse landene, i tillegg til at aktuelle endringsprosesser i det enkelte land belyses.

Denne rapporten er en noe revidert utgave av rapporten som ble levert Mjøs-utvalget august 1999, og er utarbeidet av Heidi Dybesland. Olaf Tvede og Agnete Vabø har bidratt med kommentarer.

Oslo, juni 2000

Petter Aasen
Direktør

Svein Kyvik
Seksjonsleder

Innhold

1	Innledning	7
1.1	Problemstillinger	7
1.2	Kilder.....	8
1.3	Det norske gradssystemet.....	8
	<i>Gradsstrukturen på lavere nivå</i>	8
	<i>Gradsstrukturen på høyere nivå</i>	8
	<i>Gradsstrukturen på doktorgradsnivå</i>	9
2	Beskrivelse av det enkelte land.....	10
2.1	Danmark	10
2.1.1	Det høyere utdanningssystemet	10
2.1.2	Bestemmelser om og finansiering av høyere utdanning	10
2.1.3	Gradsstrukturen på lavere nivå	11
2.1.4	Gradsstrukturen på høyere nivå	11
2.1.5	Gradsstrukturen på doktorgradsnivå.....	11
2.1.6	Aktuelle spørsmål	12
2.2	Sverige.....	13
2.2.1	Det høyere utdanningssystemet	13
2.2.2	Bestemmelser om og finansiering av høyere utdanning	13
2.2.3	Gradsstrukturen på lavere nivå	14
2.2.4	Gradsstrukturen på høyere nivå	14
2.2.5	Gradsstrukturen på doktorgradsnivå.....	14
2.2.6	Aktuelle spørsmål	15
2.3	Finland.....	16
2.3.1	Det høyere utdanningssystemet	16
2.3.2	Bestemmelser om og finansiering av høyere utdanning	16
2.3.3	Gradsstrukturen på lavere nivå	17
2.3.4	Gradsstrukturen på høyere nivå	17
2.3.5	Gradsstrukturen på doktorgradsnivå.....	18
2.3.6	Aktuelle spørsmål	19
	<i>Erfaringer ved den finske handelshøyskolen</i>	20
	<i>Erfaringer ved Universitetet i Helsinki</i>	21
2.4	Nederland	21
2.4.1	Det høyere utdanningssystemet	21
2.4.2	Bestemmelser om og finansiering av høyere utdanning	22
2.4.3	Gradsstrukturen på lavere og høyere nivå	22
	<i>Høyere profesjonsutdanning</i>	22
	<i>Universitetsutdanning</i>	22
	<i>Åpent universitet</i>	23

2.4.4	Gradsstrukturen på doktorgradsnivå.....	24
2.4.5	Aktuelle spørsmål	24
2.5	Tyskland.....	25
2.5.1	Det høyere utdanningssystemet	25
2.5.2	Bestemmelser om og finansiering av høyere utdanning.....	25
2.5.3	Gradsstrukturen på lavere nivå	26
2.5.4	Gradsstrukturen på høyere nivå.....	26
2.5.5	Gradsstrukturen på doktorgradsnivå.....	27
2.5.6	Aktuelle spørsmål	27
2.6	Storbritannia.....	28
2.6.1	Det høyere utdanningssystemet	28
2.6.2	Bestemmelser om og finansiering av høyere utdanning.....	29
2.6.3	Gradsstrukturen på lavere nivå	29
2.6.4	Gradsstrukturen på høyere nivå.....	29
2.6.5	Gradsstrukturen på doktorgradsnivå.....	30
2.7	USA.....	30
2.7.1	Det høyere utdanningssystemet	30
2.7.2	Bestemmelser om og finansiering av høyere utdanning.....	31
2.7.3	Gradsstrukturen på lavere nivå	31
2.7.4	Gradsstrukturen på høyere nivå.....	32
2.7.5	Gradsstrukturen på doktorgradsnivå.....	32
2.7.6	Aktuelle spørsmål	32
3	Internasjonalisering av det norske gradssystemet – viktige utviklingstrekk	34
3.1	Mastergrader i Norge	34
3.2	Harmonisering av det norske karaktersystemet	37
3.3	Harmonisering av forskerutdanningen.....	38
4	Aktuelle spørsmål og problemstillinger – en sammenlikning	39
4.1	En styrket og mer yrkesrettet lavere grad	39
4.2	Internasjonalt sammenlignbare vektallssystem.....	40
4.3	En sammenlignbar forskerutdanning	41
4.4	Harmonisering av gradssystem i Europa?	41
	Litteratur.....	44
	Internett.....	45
	Vedlegg 1: Eksempler på gradsbetegnelser i Storbritannia	47
	Vedlegg 2: Institusjoner for høyere utdanning i USA	49
	Vedlegg 3: Høyere utdanningssystemer og gradsstrukturer i Europa	51
	Vedlegg 4: Vektallsoverføringssystemer i Europa	53

1 Innledning

1.1 Problemstillinger

Rapporten er utarbeidet på oppdrag for *Utvalget for utredning om norsk høgre utdanning etter år 2000* (Mjøs-utvalget). Utvalget har blant annet som mandat å vurdere den norske gradsstrukturen.

Hoveddelen av rapporten (kapittel 2) tar for seg gradsstrukturer og -systemer i en rekke land: Danmark, Finland, Nederland, Storbritannia, Sverige, Tyskland og USA. Rapporten gir en oversikt over de viktigste trekkene ved gradssystemene i disse landene med vekt på de siste ti årene, i tillegg til at aktuelle endringsprosesser og diskusjonstemaer i det enkelte land belyses. Slike spørsmål omfatter blant annet oppsplitting av tidligere kandidatstudier, yrkesretting av lavere grads studier, innføring av internasjonalt sammenliknbare gradstitler og vekttallssystemer, og reformering av forskerutdanningen. Vi trekker også frem vanlig alder ved avslutning av ulike grader der slik informasjon foreligger. Før vi kommer inn på gradssystemer i andre land, gis det en kort beskrivelse av det norske systemet. Denne beskrivelsen gir en ramme for hva som blir vektlagt i de ulike landene.

I kapittel tre tar vi opp ulike reformforslag og endringer når det gjelder tilpassing av det norske gradssystemet til utenlandske Bachelor- og Mastergrader, harmonisering av det norske karaktersystemet og harmonisering av forskerutdanningen.

I kapittel fire ser vi på likheter i reformforslag og endringer i gradssystemene i de landene rapporten omhandler. Til slutt kommer vi inn på den pågående diskusjonen i mange land om internasjonale sammenliknbare gradsstrukturer og vekttallssystem i lys av Sorbonne-deklarasjonen om harmonisering av de høyere utdanningene innen EU.

Strukturen i rapporten er som følger:

Kapittel 1: Innledning

Kapittel 2: Beskrivelse av det enkelte land

- Beskrivelse av det høyere utdanningssystemet
- Bestemmelser om og finansiering av høyere utdanning
- Gradsstrukturen på lavere nivå
- Gradsstrukturen på høyere nivå
- Gradsstrukturen på doktorgradsnivå
- Aktuelle spørsmål og problemstillinger

Kapittel 3: Internasjonalisering av det norske gradssystemet – viktige utviklingstrekk.

Kapittel 4: Aktuelle spørsmål og problemstillinger – en sammenlikning.

1.2 Kilder

Rapporten bygger i hovedsak på foreliggende litteratur og bruk av Internett. Internett har gitt de mest oppdaterte opplysningene, og har særlig blitt benyttet når det gjelder aktuelle diskusjonstemaer og endringsprosesser i de ulike landene. I et av landene, Finland, har det vært samtaler med sentrale kilder i Utdanningsdepartementet, CIMO (Centre for International Mobility), National Board of Education, the Evaluation Council, Universitetet i Helsinki og den finske handelshøgskolen. I utgangspunktet følges samme mal for hvert enkelt land, men detaljnivået varierer noe avhengig av tilgjengelige kilder. Alle kildene som ligger til grunn i rapporten er referert bak i litteraturoversikten eller i oversikten over Internett adresser.

1.3 Det norske gradssystemet.

I Norge tilbys høyere utdanning ved universiteter, vitenskapelige høyskoler, kunsthøyskoler, statlige høyskoler og private høyskoler. Samtlige institusjoner er underlagt Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet. Studiene ved universiteter og vitenskapelige høyskoler er av varierende lengde, fra vektallsenheter og semesteremner til lange sammenhengende studier som kan lede til en doktorgrad.

Gradsstrukturen på lavere nivå

Ved universitetene kan man ta enkeltfag eller kombinere dem til grader. Lavere grad (cand.mag.) er nå normert til fire år og kan påbygges med et hovedfagsstudium normert til to år. Cand. mag. graden består av 80 vekttall og må inneholde ex.phil. (10 vekttall) og et mellomfag (30 vekttall). De øvrige vekttallene kan settes sammen i ulike kombinasjoner: to grunnfag á 20 vekttall; et grunnfag á 20 vekttall og to semesteremner á 10 vekttall; et mellomfag á 30 vekttall og et semesteremne á 10 vekttall. Innen enkelte historisk-filosofiske fag kan man ta et storfag på 10 vekttall, som bygger videre på et mellomfag og som kan innlemmes i cand.mag. graden.

Ved høyskolene gis det treårige «profesjonsutdanninger» som blant annet gir rett til å kalle seg lærer, ingeniør, sykepleier eller journalist. Uteksaminerte studenter blir generelt kalt Høgskolekandidater. I tillegg tilbyr de fleste høyskolene semesteremner, grunnfag og mellomfag som kan settes sammen til en cand.mag. grad. Høgskoleeksamen kan brukes som komponenter i en cand.mag. grad ved et universitet og omvendt. En cand.mag. grad fra en høyskole kan gi adgang til hovedfagsstudier ved et universitet. Det er også åpnet for at enkelte høyskoler kan tilby hovedfag.

Gradsstrukturen på høyere nivå

Hovedfag er normert til to år etter cand.mag. og fører til tittelen cand.philol., cand.polit. eller cand.scient, avhengig av fagområde. Innen realfag er hovedfag normert til 1 ½ år.

Det er mulig å kombinere faglige innslag på tvers av fag og fakulteter. Etablering av høyskoler har også ført til at utdanningsdelene fra flere institusjoner kan inngå i samme grad. Ved Universitetet i Oslo kan man ta en mag.art. grad innen noen få historisk-filosofiske og samfunnsvitenskapelige fag. Den er normert til syv-åtte år og er mer spesialisert og forskningsorientert enn de andre gradene.

De profesjonsrettede embetsstudiene ved universitetene er tradisjonelt lagt opp for sammenhengende løp. Grunnutdanningen er normert til seks-syv år. Tittelen etter avlagt eksamen er cand.theol., cand.jur., cand.med., cand.pharm., cand.odont., cand.psychol. og cand.paed. Grader innen økonomi (cand.oecon.) og ingeniørfag (siv.ing.) er normert til fem år. Flere av de profesjonsrettede embetsstudiene har åpnet for deksamener, for eksempel grunnfag i offentlig rett for andre studenter enn dem som følger profesjonsstudiet i jus. Ved de vitenskapelige høyskolene er eksamen normert til ca. fem år. Gradene som tilbys er cand.agric., cand.med.vet, siv.ing., siv.ark. og siv.øk. som er normert til fire år.

Gradsstrukturen på doktorgradsnivå

Fra 1993 ble det innført et felles, nasjonalt doktorgradsreglement for alle lærestedene basert på organiserte studier og en sertifisering. Norge har i dag to typer doktorgrader, som formelt sett er likeverdige; den tradisjonelle dr. philos. graden og de nye doktorgradene med formaliserte opplegg. Ph.D.-modellen, som ligger til grunn for de nye gradene, legger vekt på en organisert forskerutdanning med veiledning av avhandlingsarbeidet og med krav til gjennomgåelse av metode- og substanskurs. Dr.philos. graden er beholdt som et alternativ for dem som ikke gjennomgår en formalisert forskerutdanning. Normeringen er tre års forskningsinnsats på heltid, gjerne fordelt over fire år med 25 prosent pliktarbeid.

2 Beskrivelse av det enkelte land

2.1 Danmark

2.1.1 Det høyere utdanningssystemet

Høyere utdanning i Danmark tilbys ved såkalte videregående utdanningsinstitusjoner. De generelle opptakskravene er lik for samtlige institusjoner.

Universitetssektoren består av fem multifakultære universiteter og ni spesialiserte høyere utdanningsinstitusjoner innen områder som ingeniørfag, veterinærvitenskap, farmasi, arkitektur, handelsfag, IT, kunst og musikk. Universitetssektoren tilbyr både lavere og høyere grad og doktorgradsutdanning. All undervisning skal være forskningsbasert.

Mellomlange videregående utdanningsinstitusjoner utgjør rundt 130 relativt små høgskoler (400-600 studenter). De faglige ansatte er ikke forpliktet til å drive med forskning, men institusjonene er svært ofte engasjert i teoretisk og praktisk utviklingsarbeid, og mange deltar i internasjonalt samarbeid, for eksempel gjennom EUs mobilitetsprogrammer.

Det finnes ikke noe felles godkjenningssystem for høyere utdanning. Det er mulig å skifte til studier ved andre universiteter, men avhengig av fagområde kan det være vanskelig å få full godkjenning for studier ved andre institusjoner. Mellom høgskoler og fra høgskole til universitet er det enda vanskeligere å skifte, men det er mulig å overføre vektall innen disipliner som er felles for et spesielt studium. Det er nylig foreslått at utdanningsreglene bør utformes slik at en bachelorutdanning fra ett universitet ekvivalerer med en tilsvarende bachelorutdanning fra et annet universitet, slik at det blir direkte adgang til å begynne på kandidatutdanning innen fagområdet.

2.1.2 Bestemmelser om og finansiering av høyere utdanning

De fleste videregående utdanningsinstitusjonene er underlagt Utdanningsdepartementet, men enkelte er underlagt andre departementer, som Kulturdepartementet. Den ansvarlige ministeren fastsetter overordnede reguleringer for alle institusjonene. Disse inkluderer bestemmelser angående opptak av studenter, tildeling av grader og utnevning av akademisk personale. De høyere utdanningsinstitusjonene har lange tradisjoner for akademisk frihet og autonomi. En ny universitetslov fra 1992 har styrket institusjonenes autonome stilling. Den enkelte institusjon former og oppdaterer studieprogrammer og informerer om mål, omfang og varighet, form og innhold i kursene. Institusjonene er hovedsakelig statlig finansiert. I 1994 ble det introdusert et nytt finansieringssystem. Hovedprinsippet er at institusjonene får tildelt en viss pengesum som de disponerer fritt. Institusjonene prioriterer selv mellom ulike institutter og mellom utdanning og forskning.

2.1.3 Gradsstrukturen på lavere nivå

På slutten av 1980-tallet splittet man i Danmark opp det femårige kandidatstudiet for at studentene skulle kunne fullføre et universitetsstudium på kortere tid. Danmark har nå en gradsstruktur som ligner den anglo-amerikanske modellen, med Bachelor og Ph.D. grader.

Bachelorgraden (B.A eller B.Sc) er treårig og har vært forsøkt tilrettelagt med en mer yrkesrettet profil enn kandidatstudiene. Både universitetene og de spesialiserte høyskolene tilbyr bachelorgrader. Graden forutsetter at man følger et forskningsbasert studieprogram, og inkluderer vanligvis et prosjektarbeid av ca. to måneders varighet. Enkelte programmer kan utvides med en seks måneders profesjonsrettet modul og varer dermed 3 1/2 år.

De mellomlange videregående utdanningsinstitusjonene tilbyr ett eller flere relativt korte studieprogrammer (to til fire år), for eksempel innen sykepleie-, fysioterapi- og lærerutdanning. Enkelte av studiene kvalifiserer til Bachelor eller tilsvarende grad. Dette gjelder for eksempel studiene ved ingeniør- og lærerhøgskolene og ved regionale handelshøgskoler.

2.1.4 Gradsstrukturen på høyere nivå

Kandidatgraden forutsetter i de fleste tilfeller at man har fullført en Bachelorgrad innen samme felt. Varigheten av kandidatprogrammet er fra to til tre og et halvt år etter bachelor. Programmene inkluderer nesten alltid seks til tolv måneders arbeid med en oppgave og studentene må i tillegg presentere oppgaven sin offentlig. Innen noen få fag, som medisin, teologi og farmasi, finnes det ingen Bachelorgrad, kun kandidatprogrammer som varer fra fem til seks og et halvt år. Innen enkelte humanistiske fag gis det en magistergrad etter seks års studier konsentrert om ett fag.

2.1.5 Gradsstrukturen på doktorgradsnivå

Forskerutdanningen ble sist reformert i 1993 og er nå organisert i et Ph.D. studium som er normert til tre år og har et strukturert opplegg. Den femårige grunnutdanningen må fullføres for å ha rett til å ta en Ph.D. grad. Graden gis innen humaniora, samfunnsvitenskap, naturvitenskap, tekniske vitenskaper, teologi og medisin. Studiet består av et vitenskapelig arbeid, deltakelse på forskerkurs og seminarer som tilsvarer seks måneders arbeid og undervisningserfaring eller andre former for formidling av forskningsresultater. Mobilitet er et uttalt mål for å sikre erfaring med å arbeide innen to eller flere forskningsmiljøer. Studiet avsluttes med en offentlig disputas av doktorgradsavhandlingen. Det finnes også en tradisjonell doktorgrad, men den har formelt en annen funksjon (dr.phil., dr.scient., etc.). Den fungerer ikke som forskerutdanning, men (kan) avlegges på et senere tidspunkt i en akademisk karriere. Doktorgraden tildeles etter minimum fem til åtte år med original og fremragende forskning. Den avsluttes med en offentlig disputas av avhandlingen.

Siden april 1996 har Forskerakademiet hatt drøftelser med utdanningsinstitusjonene om mulighetene for å etablere forskerskoler, eller «Centres of Excellence». Ved årsskiftet 1997/98 la Forskerakademiet frem en liste over ni forskerskoleinitiativ. Akademiet skal vurdere hvordan forskjellige forskerskolemodeller best kan styrke kvaliteten og den internasjonale dimensjonen av dansk forskerutdanning.

2.1.6 Aktuelle spørsmål

Det diskuteres nå å innføre vekttall etter samme prinsipp for all høyere utdanning for å lette sammenligninger mellom utdanningene nasjonalt og internasjonalt. Ifølge en rapport fra Undervisningsministeriet (1999), kan et hvilket som helst poengsystem prinsipielt anvendes, men det vil være praktisk å anvende det europeiske vekttallsoverføringssystemet, ECTS - både fordi det anvendes internasjonalt og fordi det allerede anvendes ved en rekke utdanningsinstitusjoner i Danmark.

Det diskuteres også om det skal innføres en såkalt «profesjonsbachelor». Det har vært hevdet at det kan øke muligheten for en vitalisering av bachelorgraden generelt og skape internasjonal anerkjennelse av de lavere grads studier. Dette kan lette studentenes adgang til jobb og videre studier i utlandet, hevdes det. Innholdet i en «profesjonsbachelor-utdanning» vil typisk være mer praksisorientert enn en bachelorutdanning på universitetet. Dette vil kunne avspeile seg i tilretteleggelsen av utdanningsforløpet.

Utdanningsdepartementet mener at studentene under hele utdannelsen bør utprøve teoretiske verktøy i praksis, for eksempel i form av prosjektarbeid og større og mindre oppgaver, eventuelt etter avtale med en bedrift. Praksisorientering kan også skje i form av praksisopphold, noe som kan bidra til den yrkesrettede dimensjonen som skal kjennetegne en «profesjonsbachelor».

Ph.D. reformen ble blant annet gjennomført for at forskerutdanningen skulle tilpasses internasjonale strukturer. I tillegg var det en forutsetning at Ph.D. studentene skulle oppholde seg minst et halvt år ved en annen forskningsinstitusjon, fortrinnsvis i utlandet. I 1996 fikk stipendiatene nye muligheter til å studere utenlands gjennom forbedring av statlige stipend- og låneordninger slik at de kunne ta med seg finansieringen utenlands. Denne ordningen kalles «international mobility taximeter grant». Et annet mål bak forskerutdanningsreformen var å senke gjennomsnittsalderen på Ph.D. kandidatene, som ligger på rundt 33,5-34 år.

Ph.D. utdanningen i Danmark synes i stort å være en vellykket reform. Antall doktorgrader har økt betydelig de seneste årene. I løpet av 1999 gjennomfører Danmarks Forskningsråd en evaluering av forskerutdanningen etter oppdrag fra Forskningsministeriet. Evalueringen skal belyse Ph.D.-utdanningen i et internasjonalt perspektiv, herunder spesielt kvaliteten av utdanningen. Evalueringen har karakter av en «systemevaluering», hvor bedømmelsen baseres på forskjellige typer informasjon, som dels allerede er tilgjengelige, blant annet i Forskerakademiets regi, og dels må samles inn fra forskjellige interessenter.

2.2 Sverige

2.2.1 Det høyere utdanningssystemet

I en reform fra 1977 fikk all høyere utdanning i Sverige betegnelsen «högskola». Studieprogrammene ble organisert i fem sektorer: 1. teknologi, 2. administrasjon og økonomi, 3. helse, 4. lærerutdanning og 5. informasjon, kommunikasjon og kunst. Samtidig ble doktorgradsutdanningen organisert i vitenskapelige disipliner i henhold til de tradisjonelle fakultetene.

Det er til sammen ti universiteter i Sverige, etter at høgskolene i Karlstad, Växjö og Örebro ble universiteter 01.01.99. Mitthögskolan skal gis forutsetninger for å kunne utvikles til universitet på sikt. Tidligere besto universitetssektoren av seks multifakultære universiteter og et landbruksuniversitet. Universitetene, samt Karolinska Institutet, har rett til å tilby doktorgradsutdanning og drive forskning. De mer enn 30 høgskolene har forskningslinker til universitetene gjennom spesielle statlige bevilgninger.

I tillegg til de statlige institusjonene finnes det en rekke halv-private institusjoner, som Handelshögskolan i Stockholm, Chalmers tekniska högskola og Högskolan i Jönköping. Det finnes også lokalt drevne høgskoler for laboratorieassistenter og lignende i de seks opprinnelige universitetsregionene (Stockholm, Uppsala, Linköping, Lund, Göteborg, Umeå).

Et av målene bak reformen fra 1977 var at høyere utdanning skulle være et forum for livslang læring. Dette målet har blitt oppnådd gjennom systemet med frittstående kurs. De gir også den enkelte mulighet til selv å sette sammen studiene, i motsetning til faste studieprogrammer. Studentene kan velge om de ønsker en full grad (f.eks. «filosofie kandidat-examen») eller kun ta kurs som gir et «utbildningsbevis».

2.2.2 Bestemmelser om og finansiering av høyere utdanning

De fleste studieprogrammene er underlagt Departementet for utdanning og forskning, men enkelte er underlagt Landbruksdepartementet. Studieprogrammene for laboranter ligger under fylkeskommunene. Tidligere var det svenske utdanningssystemet svært sentralisert. Etter en reform i 1993 fikk de høyere utdanningsinstitusjonene større grad av autonomi blant annet når det gjelder organisering av studier, opptak og bruk av ressurser. Mangfold og konkurranse mellom de høyere utdanningsinstitusjonene er et nytt element, og insentiver for økt kvalitet gis gjennom et nytt finansieringssystem. Högskoleverkets avdeling for evaluering og kvalitetssikring gransker og bedømmer kvalitetsarbeid ved universiteter og høgskoler. Formålet er å fornye og utvikle den høyere utdanningen gjennom løpende effektivitets- og kvalitetsøkning. Politikken med desentralisering kombinert med kvalitetssikring er basert på modeller i andre land som USA, Storbritannia og Nederland.

Reformen førte også til at generelle studieprogrammer ble avskaffet og et nytt gradssystem i høyere utdanning ble innført. Gradssystemet består nå av generelle grader og profesjonsgrader. Studentene fikk større frihet til å sette sammen sine egne studier etter reformen. Sverige har et system med «poäng», hvor et semester med 40 timer fulltidsstudier per uke fører til 20 poeng i semesteret, eller 40 på et år. Studiene er enten organisert i «utbildningslinjer/ program» eller «frittstående kurser», som begge fører til en grad.

2.2.3 Gradsstrukturen på lavere nivå

På lavere nivå kan man ta Högskoleeksamen eller Candidateksamen. *Högskoleeksamen* er et diplom som tildeles etter 2-2 1/2 års studier (80-100 poeng). Den gis for programmer som ikke tilfredstiller kravene for en Bachelor- eller en profesjonsgrad. *Kandidateksamen* er derimot en Bachelorgrad som tildeles etter 3-3 1/2 års studier (120-140 poeng). 60 poeng tas i hovedemnet, mens oppgaven tilsvarende 10 poeng. Denne graden gis ved alle universiteter og universitetshøgskoler bortsett fra ved Kunsthøgskolene.

2.2.4 Gradsstrukturen på høyere nivå

Magistereksamen er en Mastergrad som tildeles etter 4 års studier eller mer (160 poeng) og bygger på lavere grads eksamen. 80 poeng tas i hovedemnet, en fordypning av hovedemnet i lavere grad, mens 60 poeng tas i andre emner. Studentene må enten skrive en oppgaven tilsvarende 20 poeng, eller to oppgaver på 10 poeng hver. Denne graden gis ved universitetene og høgskoler med permanente forskningsbevilgninger. Andre høgskoler kan tildele denne graden under visse betingelser.

Profesjonsgrader tildeles innen ingeniørfag, medisin, tannmedisin, landbruk, lærerutdanning, kunstutdanning etc. ved alle universiteter/høgskoler/helsefaglige høgskoler. Programmene varierer i lengde fra 40 til 220 poeng. Det finnes rundt 50 profesjonsgrader, hvorav rundt 30 varer mer enn tre år.

2.2.5 Gradsstrukturen på doktorgradsnivå

Fra og med studieåret 1993/94 er det generelle kravet for å bli tatt opp til doktorgradsstudier minst 120 poeng (tre års studier) fra grunnutdanningen. Det fjerde året i magistereksamen overlapper til en viss grad med det første året i forskerutdanningen og kan dermed godkjennes som del av en doktorgradseksamen. Det har vært lagt frem forslag om at den svenske forskerutdanningen i fremtiden skal være treårig og bygge på magistereksamen eller tilsvarende utdanning. Dette forslaget har imidlertid ikke fått gjennomslag.

Forskerutdanningen i Sverige er formalisert og består blant annet av en kursdel og en doktoravhandling, til sammen 160 poeng. Ifølge høgskoleloven fra 1993 skal arbeidet med avhandlingen tilsvare studier på minst 80 poeng (to års studier). Hver student har rett på individuell veiledning. Avhandlingen skal forsvares offentlig med en opponert (ekstern

sensor), ofte fra utlandet. Den kan enten skrives som en samlet, monografisk publikasjon, eller den kan bestå av flere publiserte forskningsartikler og en oppsummering. Den blir publisert og distribuert til alle universitetene. Selv om doktorgradseksamen er normert til fire år med full-tids studier, er den gjennomsnittlige gjennomføringstiden rundt seks år. Dårlig gjennomstrømming har vært et sentralt problem i svensk forskerutdanning. For få studenter har fullført og de som har fullført har brukt for lang tid.

Ved siden av doktoreksamen har mange fagområder en «licentiateksamen», som er en forskningsgrad med en kortere kvalifiseringsperiode. Graden tar minst to år (80 poeng) og inkluderer en oppgave som er mindre enn doktorgradsavhandlingen. Før 1972 fantes det en eldre form for licentiatgrad som hadde andre kriterier. Graden ble gjeninnført på 1980-tallet. Det begynte ved det teknologiske fakultet, som er det fakultetet som har flest licentiat på grunn av etterspørsel fra industrien. Etter 1993 er kravet at oppgaven skal tilsvare studier med minst 40 poeng, mot 20 poeng tidligere. Avhandlingen forsvares i et seminar med en opponent.

Vitenskapelig arbeid etter doktorgraden kan føre til tittelen «docent», men det finnes ikke lenger spesielle stillinger for dosentholdere innen det høyere utdanningssystemet.

Ved flere læresteder finnes det større 'forskerskoler' hvor utdanningen ofte har en mer tverrvitenskapelig karakter og legger vekt på samarbeid, for eksempel med næringslivet. Høgskoleverket har fått i oppdrag av regjeringen å utvikle kunnskapen om forskerskolene. Høgskoleverket skal blant annet kartlegge forekomsten og utviklingen av forskerskoler ved svenske universitet og høgskoler og påvise fordeler og ulemper ved forskerskolenes organisering av forskerutdanningen. Kartleggingen skal være avsluttet i løpet av 1999.

2.2.6 Aktuelle spørsmål

En viktig årsak til gjeninnføringen av en rekke grader, særlig Mastergraden, var kravet om internasjonal akademisk sammenlignbarhet. Høgskoleverket er nå i ferd med å utrede spørsmålet om å innføre en alternativ magister-/Mastereksamen som ikke nødvendigvis bygger på hovedemnet i lavere grad. Diskusjonen om behovet for en påbygningseksamen etter avsluttet grunneksamen (minst 120 poeng) som ikke bygger tematisk på lavere grad har tiltatt etter at magistereksamen ble innført i 1993. Ifølge Høgskoleverket har behovet for en utredning også økt på grunn av det relativt store antallet internasjonale Masterutdanninger som raskt vokser frem i Sverige. Flere av disse utdanningsprogrammene gis i samarbeid med andre europeiske læresteder. Det å ikke kunne tilby studentene likeverdige eksamensmuligheter skaper problemer for de svenske lærestedene. Enkelte læresteder legger også vekt på behovet for en eksamen tilrettelagt yrkesaktive som trenger ytterligere kompetanse innen et område som helt eller delvis skiller seg fra deres grunneksamen.

2.3 Finland

2.3.1 Det høyere utdanningssystemet

Universitetssystemet består av ti fler-faglige universiteter, tre teknologiuniversiteter, tre handelshøyskoler og fire kunstakademier. Alle er forskningsinstitusjoner som har rett til å tildele doktorgrader. Universitetene organiserer åpen universitetsundervisning i henhold til egne krav. I skoleåret 1998/99 var det til sammen 32 øvrige høyere utdanningsinstitusjoner parallelt med universitetssektoren: 20 permanente og 12 midlertidige AMK institusjoner (*ammattikorkeakoulu*). Dette er institusjoner for yrkesutdanning som ble dannet ved å slå sammen tidligere yrkeshøgskoler og oppgradere deres undervisningsnivå. Flertallet av AKM institusjonene er multidisiplinære. Studier ved yrkeshøgskolene skjer i nært samarbeid med næringslivet og man gjør ofte eksamensarbeidet i en bedrift.

Det finnes både finsk- og svenskspråklige universiteter og høyskoler. Åbo akademi og Svenska handelshögskolan er helt svensk-språklige. Helsingfors universitet, Tekniska högskolan i Esbo samt alle kunsthøgskoler, dvs. Sibeliuss-Akademien, Konstindustriella högskolan, Bildkonstakademien og Teaterhögskolan, er to-språklige.

Myndighetene har som mål at 2/3 av hver aldersgruppe skal få tilbud om høyere utdanning, enten ved et tradisjonelt universitet eller en institusjon for yrkesutdanning. I 1995 tildelte finske universiteter 1.450 Bachelorgrader, 9.800 Mastergrader, 790 Licentiatgrader og 770 doktorgrader. I 1997 tildelte finske universiteter 2.600 Bachelorgrader, 10.900 Mastergrader, 860 Licentiatgrader og 930 doktorgrader. Kvinneandelen utgjør 57% av Mastergradene og 40% av doktorgradene. Et annet mål er at minst 75% av nye studenter skal fullføre Mastergrad, vanligvis ved å ta en Bachelor først. Som en konsekvens gis opptak til et universitet rett til å ta begge gradene.

2.3.2 Bestemmelser om og finansiering av høyere utdanning

Alle institusjonene er statlige og direkte underlagt Utdanningsdepartementet. Nasjonale reguleringer definerer målene, omfanget og den overordnede strukturen på gradene. Institusjonene har imidlertid utstrakt autonomi når det gjelder undervisning, pensum, forskning og andre interne saker. Den enkelte professor bestemmer som oftest innhold og eksamensformer ved de ulike studiene. En ny filosofi om «management by results» har blitt introdusert i den høyere utdanningspolitikken. Ulike typer evalueringer og vurderinger har blitt innført, fra intern selv-evaluering ved institusjonene til faglige nasjonale og internasjonale evalueringer. Formålet har vært å utvikle internasjonalt konkurransedyktig kvalitetsutdanning på alle felt.

Universitetenes budsjetter har vært kuttet kraftig det siste tiåret, og mange har dårlig økonomi. Ifølge kilder i Utdanningsdepartementet er effektene særlig tydelige når det gjelder undervisning, hvor det er for få ressurser. I tillegg er ikke undervisningen nok fokusert mot studentene. Student/lærer-ratioen er i gjennomsnitt 20/1. Ifølge departementet har lærerne i for stor grad prioritert forskning. Nå legges det derfor vekt på at også god

undervisning skal premieres, såkalt «performance-based funding». Institusjonen foretar selv-evalueringer og sender selv inn forslag om fakulteter eller institutter som skiller seg ut med høy kvalitet til et evalueringsråd. Antall forslag en institusjon kan komme med er avhengig av antall studenter. Evalueringsrådet kommer deretter med forslag om «High quality centres». Det finnes seks ulike grupper innen rådet som står for evalueringene. Rådet vurderer undervisning og studentenes læring i forhold til universitetenes egne mål, som varierer mellom disipliner og enheter. «High quality centres» får ekstra midler fra ministeriet, og det er stor konkurranse mellom institusjonene. Ifølge kilder i evalueringsrådet, skal rådet ikke regulere universitetene, bare «holde utkikk». Universitetene har selv ansvaret for undervisningen, og evalueringene brukes som «gulrøtter».

Enkelte institusjoner er veldig fornøyde med ordningen, mens andre ikke er det. Det er delvis avhengig av kapasitet i form av tid og ressurser. Mange opplevde kutt i finansieringen og innføring av et nytt finansierings-/budsjettssystem samtidig som evalueringsordningen ble innført. Ifølge det nye systemet skal det produseres et visst antall grader. Ut fra dette kalkuleres hvor mye penger institusjonen skal få. Ifølge kilder i Utdanningsdepartementet er det viktigste at ”kulturen endres” som følge av ordningen med «High quality centres», og at studentene dermed kommer mer i fokus.

2.3.3 Gradsstrukturen på lavere nivå

Det har vært to store gradsstrukture reformer i Finland siden 1970. Den ene fant sted på 1970-tallet og førte til at den lavere akademiske graden, tilsvarende en Bachelorgrad, ble fjernet. I sammenheng med denne reformen ble det etablert en ny utdanningssektor ved siden av de tradisjonelle universitetene, såkalte «ammattikorkeakoulu», AMK. På midten av 1990-tallet ble gradsstrukturen nok en gang endret. Grader på Bachelor nivå ble gjeninnført i de fleste fag. Graden er imidlertid ikke obligatorisk i og med at studentene ikke trenger å avlegge en Bachelorgrad for å kunne oppnå høyere grad.

Målet er at studentene skal fullføre en Bachelorgrad innen tre år. Graden forutsetter en Bacheloroppgave. I universitetssektoren kalles graden som oftest «kandidaatti» og tilbys innen naturvitenskap, humaniora, industriell kunst, idrett, teologi, samfunnsvitenskap, business administration, psykologi, utdanning, land- og skogbruk, sykepleie, musikk, teater og dans. Innen jus kalles lavere grad «varanotaari» og høyere grad «kandidaati». Det finnes ingen lavere grad innen medisin, ingeniørfag eller innenfor militærutdanning.

2.3.4 Gradsstrukturen på høyere nivå

I perioden fra 1970-tallet til midten av 1990-tallet var den eneste graden kandidatgraden, tilsvarende en M.A, med noen svært få unntak i enkelte profesjonsfag. I denne perioden ble det etablert tverrdisiplinære gradsprogrammer for å styrke forholdet mellom høyere utdanning og arbeidslivet. Da Bachelorgraden ble gjeninnført på 1990-tallet, ble det i

tillegg innført klare fagbaserte penser i de fleste fag, i kontrast til de tidligere tverrdisiplinære gradsprogrammene.

Det er et mål at studentene skal fullføre Mastergraden innen fem år, eller to år etter Bachelorgraden. En Mastergrad, «maisteri», består av minst 120 studieuker/vektttall. Studentene tar 40 vektuttall første året, og deretter 20 per år. Innen den nye strukturen kombineres vanligvis ett eller flere støttefag med et hovedfag. En oppgave må skrives og praksis kan inkluderes. Gjennomsnittstiden for fullført Mastergrad er i dag 6 1/2 år. Den varierer fra 4 1/2 år innen helsefag til 10 år innen arkitektur. Gjennomsnittlig er studentene 27 år når de er ferdige med Mastergraden.

Innen medisin, tannmedisin og veterinærmedisin, kalles graden «lisensiaatti», som i andre fag er en pre-doktorgrad.

2.3.5 Gradsstrukturen på doktorgradsnivå

Licentiatgraden, som er en frivillig grad, tar to-tre år og gis i de fleste fag. Den består av teoretiske studier og en omfattende oppgave. Graden gir rett til opptak til doktorgradsstudier og er en slags pre-doktorgrad. Studentene kan imidlertid studere mot en doktorgrad direkte etter en Mastergrad. Etter gjennomføringen av Bachelorgraden på 1990-tallet, kan man i noen tilfeller også studere mot en doktorgrad rett etter lavere grad.

Doktorgraden gis i alle fag. Studiene tar fire år (fulltid) og består av teoretiske studier i tillegg til en doktoravhandling som forsvares offentlig. Innen medisin, tannhelse og veterinærmedisin er det tre profesjonsgrader som omfatter mye praktisk arbeid. Disse gradene tar fra tre til åtte år. Ifølge Ståhle (1996) er Finland det eneste av de nordiske landene som ikke offisielt har erstattet eller komplementert den tradisjonelle doktorgraden med en mer begrenset doktorgrad av Ph.D.-typen. Licentiatgraden blir av og til sidestilt med en internasjonal Ph.D. grad, og med en svensk doktorgrad og en dansk Ph.D. grad, men det er den formelt ikke. Licentiatgraden er mer profesjonsrettet. Doktoreksamen regnes som det egentlige målet for forskerutdanningen i Finland. Dette gjelder særlig for utdanningen ved de nyetablerte forskerskolene.

I 1994 ble det innført en mer målbevisst utvikling av den formaliserte forskerutdanningen. Det innebar en mer systematisk overgang fra det gamle systemet med «fri» forskerutdanning til et system med organiserte doktorgradsstudier på heltid. I samarbeid med høgskolene og Finlands Akademi bestemte Utdanningsdepartementet at det skulle settes i gang 67 fireårige forskerutdanningsprogram i 1995 i form av såkalte «toppforskningsenheter» og andre særlig fremgangsrike forskningsgrupper. Senere ble det valgt ut ytterligere 25 forskerutdanningsprogram, slik at det totale antall forskerskoler virksomme høsten 1995 var 93. Disse hadde til sammen 949 forskerutdanningsplasser. Målet er at programmene skal bygges ut til å omfatte 2000 heltidsstudieplasser. Forskerskolene får penger fra departementet. De omfatter ikke alle doktorgradsstudentene, men er et system som blir utviklet ved siden av den ordinære forskerutdanningen. Det er

opprettet to slags forskerskoler. Den ene typen er lokalisert ved et universitet, mens den andre er skoler der de fleste av landets fagmiljøer innen visse disipliner deltar. Forskerskolene skal være tilstrekkelig store til å muliggjøre god veiledning og undervisning. Utdanningen blir lagt opp etter et kurssystem og skal ha nær tilknytning til den forskning som drives ved institusjonen. Studentene som har blitt tatt opp til forskerskolene skal ikke kunne pålegges pliktarbeid i form av undervisning e.l.

Målet bak opprettelsen av forskerskoler var å få ned gjennomsnittsalderen ved disputering, øke graden av internasjonalisering, bedre veiledningsordningene og få færre deltids doktorgradsstudenter. Selv om licentiatgraden er normert til to-tre år og doktorgraden til rundt fire år etter kandidateksamen, varierer gjennomføringstiden veldig. Finnene fullfører doktorgraden sent i forhold til internasjonale standarder; den gjennomsnittlige alderen er i dag 37 år. Forskerutdanningens kvalitet har også variert mye mellom institusjonene.

2.3.6 Aktuelle spørsmål

Begge de to gradsreformene siden 1970-tallet ble begrunnet med behovet for å øke utdanningsprogrammernes relevans i forhold til arbeidsmarkedet. Den første reformen oppnådde ikke dette målet i særlig grad. I et mer markedsorientert 1990-tall ble det vurdert at man trengte mangfold i gradssystemet for å respondere på arbeidsmarkedets behov. Fra sentralt hold ble det understreket at gradsreformen ikke innebar en tilbakevending til den gamle gradsstrukturen, men etableringen av «nye lavere grader». Erfaringen med de nye Bachelorgradene er begrenset, men foreløpig ser det ut til at svært få studenter tar Bachelorgraden. Det positive så langt er at den nye gradsstrukturen gjør internasjonale sammenligninger enklere og gjør det lettere for studenter å delta i internasjonale utvekslingsprogrammer. Dette var også et av formålene med revisjonen av gradsstrukturen.

Ifølge kilder i Utdanningsdepartementet var det *universitetene* som tok initiativ til å gjeninnføre Bachelorgraden. Det var i samme tidsrom som tilknytningen til EØS/EU startet. Det ble sett på som en fordel i forhold til studentutveksling. Universitetene har imidlertid ikke definert hva som er formålet med denne graden. En Bachelorgrad ved universitetene og ved AMK institusjonene er ikke det samme. Gradene har ulike formål ettersom utdanningen ved polytechnics er sterkere knyttet til arbeidslivet. AMK institusjonene bruker i større grad enn universitetene Bachelorgraden. Studentene får i økende grad jobb med den, men fremdeles er det slik at graden ikke er så kjent blant arbeidsgiverne.

Fra departementet sitt synspunkt er imidlertid ikke reformene av gradsstrukturen komplett. Svært få tar lavere grad ved universitetene, ettersom det ikke er obligatorisk. Studentene kan fremdeles ta en Mastergrad direkte. Departementet ønsker å gjøre Bachelorgraden ved universitetene obligatorisk. Det vurderes slik at det er bedre at studentene har en lavere grad enn ingen grad, ettersom mange ikke fullfører en høyere grad. Et annet tema som er mye diskutert er at studentene ikke automatisk kan ta en Mastergrad på et universitet dersom de har en Bachelor fra polytechnics. Studentene må søke om overføring og får

sjelden full godkjenning. Ifølge enkelte burde universitetene være mer åpne. Diskusjonen dreier seg i stor grad om det er ønskelig å holde systemene adskilt eller om de bør smelte sammen.

Å forbedre effektiviteten og resultatene i høyere utdanning har blitt spesielt vektlagt i utdanningspolitikken det siste ti-året. Gjennomsnittlig studietid ved universitetene, som har vært lang i forhold til de fleste andre europeiske land, har blitt redusert gjennom å bedre undervisning og veiledning og ved å introdusere fleksibilitet i kursinnhold. I tillegg har maksimumstiden på økonomisk støtte fra staten blitt redusert. Det tar imidlertid fremdeles lang tid for studentene å fullføre et studium. Studentene jobber svært ofte ved siden av studiene. Det diskuteres nå et forslag om at studentene etter normert studietid (55 mnd.) skal «fanges opp» ved at man lager en plan for gjennomføring/avslutning. I dag kan studentene studere så lenge de ønsker, men studiefinansieringen tar slutt etter 70 mnd. Det nye forslaget har møtt motstand blant studentene.

Ifølge flere kilder har EU utvilsomt påvirket gradssystemet i Finland. Det var bevisst at man ønsket et mer europeisk system da man innførte Bachelorgraden og etablerte AMK institusjonene. Finland regnes som «a model country» når det gjelder innføring av vektallssystemet ECTS. Systemet har blitt mer fleksibelt og det har dermed blitt enklere å utveksle studenter. På den andre siden ønsker Finland å beholde kontrollen over det finske systemet for utdanning og er derfor skeptisk til å gi EU myndighet når det gjelder utdanningspolitikken. Sorbonnedeklarasjonen om harmonisering i Europa (se punkt 4.4) diskuteres nå på høyt politisk nivå i Finland.

Ordningen med forskerskoler regnes som svært vellykket. Doktorandene er blitt flere og yngre. Nå tar rundt 1000 doktorgraden i året, mens målet er 1400. Ifølge kilder ved CIMO (Centre for International Mobility) har også EUs regler om at kandidater til post-doc stipender må være under 35 år hatt en effekt på gjennomsnittsalderen.

Erfaringer ved den finske handelshøyskolen

Den finske handelshøyskolen er tydelig amerikansk inspirert. Fagene er modulisert og delt opp i kurs på 2-4 credits. Antall credits varierer avhengig av lengden på kurset og type eksamen. Studentene tar eksamener kontinuerlig og formen varierer fra individuell skriftlig eksamen til åpen-bok eksamen og gruppeeksamen. I økende grad skriver man oppgaver/essays etter ønske fra studentorganisasjonene, som er sterke i Finland. Bortsett fra på avhandlingen (thesis), brukes ikke eksterne sensorer. Det er bred enighet i Finland om at det ikke er nødvendig. Den enkelte professoren bestemmer karakteren, og han har selv et ønske om å opprettholde høy kvalitet på studiet.

Våre kilder mener at Bachelorgraden kun er interessant for de studentene som skal reise utenlands. Det gjør det for eksempel enklere å ta en Mastergrad i utlandet. For institusjonen er det ikke attraktivt å oppmuntre de øvrige studentene til å ta en Bachelorgrad. Man får kun ekstra midler fra departementet for de som fullfører en

Mastergrad. Når det gjelder nasjonal mobilitet, er den finske handelshøyskolen med i et system med «utveksling» mellom de ni universitetene i Helsinki-området. Utenlandske studenter har mulighet til å ta en hel grad på engelsk ved institusjonen. Når det gjelder Licentiatgraden, er oppfatningen at den ikke er nødvendig. Det er ofte forvirrende når denne graden sammenlignes internasjonalt.

Ifølge våre kilder har etableringen av AMK institusjonene ført til at universitetene har måttet skjerpe seg. Ved disse institusjonene følger studentene ofte et opplegg med problembasert læring. Disse studentene får ofte jobber med Bachelorgrad. Ordningen med 'Centres for teaching excellence' omtales positivt. Institusjonen har selv et slikt senter ved Institutt for språk og kommunikasjon.

Erfaringer ved Universitetet i Helsinki

Eksamen kan foregå skriftlig, muntlig eller som gruppearbeid. Som ved den finske handelshøyskolen er fagene delt opp i mange små enheter. Dette regnes som en studentvennlig ordning. Våre kilder synes likevel at det er vanskelig å regne finske vekttall om til ECTS credits. Enkelte disipliner har forsøkt seg på problembasert læring. Andre holder på «tradisjonelle» undervisnings- og eksamensformer. Studieopplegget bestemmes av den enkelte professor.

Bachelorgraden regnes som en god idé når det gjelder utveksling av studenter. Nasjonalt er det imidlertid vanskelig å bytte emne etter Bachelor. Studentene må fortsette med det emnet de har startet med. Licentiatgraden regnes som et skritt på vei mot doktorgraden, men ikke på alle områder. Enkelte tar for eksempel kun licentiatgraden for å bli lærere ved AMK institusjonene. De nye forskerskolene oppfattes som et uttrykk for «elitisme». Våre kilder er skeptisk til at det kun er enkelte fag som prioriteres.

2.4 Nederland

2.4.1 Det høyere utdanningssystemet

Nederland har et binært system som består av universitetsutdanning, *Wetenschappelijk Onderwijs (WO)* og profesjonsrettet høyere utdanning, *Hoger Beroepsonderwijs (HBO)*. De to utdanningstypene tilbys ved 59 høyere profesjonsutdanningsinstitusjoner og 14 universiteter. Et av universitetene, *Open University (OU)* tilbyr åpen fjernundervisning i tillegg til godkjente universitets- og HBO-programmer. Dette er en relativt ny form for høyere utdanning, og regnes som en tredje type ved siden av de to tradisjonelle utdanningene. I tillegg er Internationaal Onderwijs (IO) etablert, primært for å imøtekomme utenlandske studenter, hvor undervisningen normalt foregår på engelsk. I 1997 var det rundt 259.000 studenter som tok HBO studier ved de 59 HBO institusjonene. Samme år var det nesten 169.000 universitetsstudenter.

2.4.2 Bestemmelser om og finansiering av høyere utdanning

Frem til sommeren 1993 var de ulike typer høyere utdanning styrt av ulike lover. Da ble de tre typene samlet under en lov (WHW). De høyere utdanningsinstitusjonene som styres av WHW er på den ene side enten offentlige eller private og på den andre side enten statlig finansiert eller ikke. De fleste profesjonsrettede institusjonene er private.

Med den nye loven har universitetene og de profesjonsrettede institusjonene fått lik struktur. Samtidig har institusjonene fått mer frihet når det gjelder pengebruk og innhold i studiene. De er selv ansvarlige for å sikre programmenes kvalitet og relevans gjennom et system for kvalitetskontroll. Myndighetenes rolle er begrenset til subsidiering, stimulering og 'retrospective monitoring'. Myndighetene er fremdeles ansvarlig for 'makro-effektiviteten' i systemet, særlig når det gjelder effektiv fordeling av studieprogrammer med hensyn til samfunnets behov.

2.4.3 Gradsstrukturen på lavere og høyere nivå

Høyere profesjonsutdanning

Høyere profesjonsutdanning (HBO) gir teoretisk og praktisk opplæring rettet mot ulike profesjoner. De fleste institusjonene har tett kontakt med arbeidslivet og myndighetene. Studiene er delt i syv sektorer: økonomi, undervisning, landbruk, ingeniørfag/teknologi, administrasjon/forvaltning, helseutdanning og kunst. Innen de ulike disiplinene er det rom for individuelle kurs og spesialiseringer.

Programmene er fireårige og består av 168 credits. Et vekttall tilsvarer en uke fulltidsstudier, eller 40 timer. Et akademisk år består av 42 uker. Det første året er et orienteringsår som avsluttes med *propaedeutisch eksamen*. Denne eksamen er felles for tilnærmet like disipliner. De som ikke tar denne eksamen innen to år får ikke studere videre. HBO propaedeuse gir adgang til første-års universitetsstudier. Det andre og tredje året får studentene en grundigere teoretisk skoleing. I det tredje året blir studentene også utplassert i bedrifter, industri eller forvaltning. Den praktiske opplæringen kan vare fra seks til ti måneder, avhengig av studieprogrammet. Til slutt skal studentene drive med individuelle studier som ender opp med en oppgave eller et prosjektarbeid. Til slutt er det en avsluttende eksamen. Studentene tildeles graden *Getuigschrift HBO* og kan bruke tittelen *baccalaureus* eller, i ingeniørfag, *ingenieur* (ing). I tillegg til de fireårige programmene, tilbyr 2/3 av høgskolene post-HBO programmer. Disse varierer i lengde fra flere uker til flere år. De kvalifiserer til videre spesialisering og er rettet mot universitetene.

Universitetsutdanning

En universitetsutdanning skal gi studentene en grundig innføring i et valgt fagområde og nødvendige forskningsferdigheter. Programmene kombinerer undervisning og forskning og er den tradisjonelle forberedelse til opptak for doktorgrad. Universitetsgraden kalles *Doktoraal* programmer og er ikke delt i lavere og høyere grad. Den er normert til fire år ved alle universitetene, og som for HBO er studiemengden 168 credits. *Doktoraal*

programmene er krevende og statistikken viser at kun et fåtall av studentene fullfører på fire år. Gjennomsnittslengden er 5,4 år. Studentene kan være registrert i to år utover normert tid. Det første året, *propaedeuse*, består av 42 credits og gir en innføring i relevante emner i forhold til hovedemnet. Året avsluttes med en *propaedeutisch eksamen*, slik som HBO studiene. Hvert påfølgende år innebærer økt spesialisering, men studentene står fritt til å velge ulike kurs. Mot slutten utarbeides en oppgave, hvor studenten demonstrerer sin evne til å utføre selvstendig forskning.

Enkelte profesjonsutdanninger på universitene er normert til mer enn fire år:

- lege (6 år),
- farmasøyt (6 år),
- veterinærkirurg (6 år),
- tannlege (6 år),
- filosof innen et bestemt emne (5 år),
- enkelte områder innen ingeniørfag og landbruksforskning (5 år).

Universitetsutdanningen leder frem til følgende titler: *ingenieur* (ir) innen teknologi og landbruk, *Meester* (mr) innen jus, *Psycholoog* innen psykologi og *Doctorandus* (drs) innen øvrige emner. Alle kan kalle seg *Master* (M.). Tittelen «Doctorandus» skaper en del forvirring internasjonalt ettersom den forveksles med det å ha avlagt doktoreksamen. Et flertall i det nederlandske parlamentet går derfor inn for at denne tittelen avskaffes. Man har imidlertid ikke lyktes i å bli enig om hva den skal erstattes med. Fra akademisk hold har det blitt foreslått at den burde endres til «Master», i og med at den i stor grad tilsvarer en internasjonal Mastergrad.

Universitetene tilbyr også *post-doktoraal* programmer som kan vare fra noen uker til fire år. Disse programmene fører ikke til tittelen doktor, men gir tilgang til en rekke profesjoner på høyt nivå innen medisin, farmasi, revisjon etc.

Åpent universitet

Det åpne universitetet, som er basert i Heerlen, er etablert av staten. Det tilbyr åpne fjernundervisningskurs på HBO- og universitetsnivå for alle over 18 år. Det finnes kurs innen jus, samfunnsvitenskap, kunst, økonomi, ledelse og administrasjon, ingeniørfag og naturvitenskap. Kursene undervises som separate moduler, slik at studentene kan kombinere moduler fra ulike kurs og sette sammen sitt eget studieprogram. Det er også mulig å studere for å oppnå HBO-kvalifikasjoner eller universitetsgrader. Det åpne universitetet spiller også en rolle når det gjelder å utvikle felles undervisningsmateriale, nye metoder for undervisning og utdanningsekspertise i samarbeid med høyskoler og universiteter.

2.4.4 Gradsstrukturen på doktorgradsnivå

Den nederlandske doktorgraden (doktoraat) gjennomføres etter en prosedyre som kalles 'promotie' etter fullført grunnutdanning (doktoraal). Det er en forskningsgrad som gir rett til tittelen doktor (dr.), som er den høyeste universitetsgraden i Nederland. En måte å oppnå graden på er å arbeide som forskningsassistent, 'Assistent in Opleiding' (AIO) eller 'Onderzoeker in Opleiding' (OIO). AIOene har også noe undervisning. De får en relativt lav lønn som øker med årene, og konkurransen om posisjonene er hard. Det kreves at kandidatene gjennomfører nødvendig forskning og skriver en doktorgradsavhandling. Et alternativ til å være forskningsassistent er å drive forskning og skrive en doktorgradsavhandling under veiledning fra en fast ansatt professor. Avhandlingen forsvares offentlig. Den normerte tiden for en doktorgrad er stipulert til fire år.

Dersom bare AIOer og OIOer defineres som doktorgradsstudenter, var det i 1989 noe over 4300 slike studenter. Tallet var steget til nesten 6800 i 1992. Forholdstallet mellom disse gruppene er ca. 75 prosent AIO og 25 prosent OIO. I 1989 ble det avlagt litt over 1700 doktorgrader, mens tallet var litt over 2400 i 1994.

I 1991 ble det vedtatt en lov som la grunnlag for forskerskoler, *Onderzoeksscholen*, *OSZ*. Forskerskolene er tydelig inspirert av amerikanske «graduate schools». De skal være sentre for førsteklasses forskning og tilby strukturert opplæring til unge forskere. De skal også bidra til et fruktbart system av doktorgradsstudier innen universitetsutdanningen.

Utviklingen av forskerskoler blir betraktet som et viktig virkemiddel i internasjonaliseringen. På grunn av sin størrelse og spesialisering kan de bedre og lettere presentere seg og knytte kontakter internasjonalt, noe som vil være av stor betydning for doktorgradsstudentenes muligheter til å dra ut. Det er også opprettet et eget stipendprogram som gjør det mulig for doktorgradsstudenter å utføre deler av sin forskning i utlandet, delta på konferanser o.l.

2.4.5 Aktuelle spørsmål

For tiden foregår det eksperimentering innen HBO med ulike former for 'dual training', dvs. kombinerings av læring og arbeid. Et annet aktuelt tema er at både forvaltning og industri ønsker at flere studenter skal velge teknologiske studieprogrammer. I tillegg forsøker man å oppmuntre flere skole-avhoppere fra etniske minoritetsgrupper til å ta høyere profesjons- eller universitetsutdanning.

I de senere årene har det vært en markert økning i antall studenter fra yrkesrettet videregående utdanning (MBO-utdanning) som begynner på HBO studier. Rundt 1/3 av alle som tar MBO velger denne veien, særlig studenter fra lavere inntektsgrupper. Som en følge av dette skal koblingen mellom MBO og HBO bedres de neste årene. HBO høgskolene skal konsultere MBO institusjonene når det gjelder praktiske ting de kan gjøre for å harmonisere pensum og opprette kortere treårige kurs for studenter som begynner på HBO etter et beslektet MBO kurs.

I likhet med HBO institusjonene vil universitetene de nærmeste årene eksperimentere med kombinerings av læring og arbeid. Andre utviklingstrekk er knyttet til å bedre den praktiske nytten av gradskurs (degree courses) og endre de administrative strukturene ved universitetene.

Høsten 1999 la utdanningsdepartementet i Nederland frem et grunnlag for gjennomgripende prinsippbeslutninger om den fremtidige høyere utdanningen og forskningen i landet (HOOP 2000). Som et ledd i dette arbeidet ble det utarbeidet en diskusjonsrapport. Her tar ministeriet blant annet opp spørsmålet om harmonisering av de høyere utdanningssystemene i Europa. Man henviser til Sorbonne rapporten (se punkt 4.4), og mener at den bør ligge til grunn for en inngående diskusjon også i Nederland.

2.5 Tyskland

2.5.1 Det høyere utdanningssystemet

Det finnes rundt 318 høyere utdanningsinstitusjoner i Tyskland. Pr. 1998 var det 105 universiteter eller tilsvarende høyere utdanningsinstitusjoner (Technische Hochschulen/Technische Universitäten, Universitäten- Gesamthochschulen, Pädagogische Hochschulen), 134 Fachhochschulen, 48 kunst- og musikkhøgskoler og syv lærerhøgskoler.

En lovreform fra 1985 la en juridisk basis for et *binært* system bestående av universiteter (hvorav syv er fler-fakultære) og Fachhochschulen. Systemene fungerer som to adskilte kvalifikasjonssøyler, og studentene kan ikke bytte system under studieløpet uten å begynne helt på nytt. Fachhochschulen ble etablert i 1960-årene og har vist seg vellykkede og attraktive, både for studenter, næringsliv og samfunnet for øvrig. Disse institusjonene er særlig rettet mot praktisk anvendbarhet. Omtrent 25 prosent av alle studenter i høyere utdanning studerer ved Fachhochschulen. Resten av studentene studerer ved universitetene, med unntak av 8-9 prosent ved *Gesamthochschulen*, en slags almenfaglig høyere utdanning av lavere grad. Forholdene vil sannsynligvis jevne seg ut ettersom veksten i tilstrømningen til Fachhochschulen er på rundt 85 prosent, mens det nesten er stagnasjon til universitetene, som i tillegg har dårlig gjennomstrømning.

I Tyskland finnes det ikke noe vekttallssystem i den forstand at studentene blir tildelt en grad etter å ha fullført et visst antall vekttall.

2.5.2 Bestemmelser om og finansiering av høyere utdanning

Med svært få unntak er høyere utdanningsinstitusjoner i Tyskland offentlige. Institusjonene har utstrakt selvstyre og bestemmer selv over eksaminasjoner og tildeling av grader. De private, statlige godkjente institusjonene har samme nivå og kvalitative status når det gjelder studietilbud og grader som de statlige institusjonene.

2.5.3 Gradsstrukturen på lavere nivå

Fachhochschulen tilbyr en rekke ulike yrkesutdanninger innen ingeniørfag, økonomi og helse- og sosialfag. En Diplomgrad tildeles etter å ha bestått *Diplomprüfung*, f.eks. Diplom-Ingenieur (FH). Initialene «FH» blir føyd til Diplomgrader fra Fachhochschulen. Ifølge Regelstudienzeit, skal en grad fullføres innen seks til åtte semestre, avhengig av om praktiske semestre (ett eller to) er ekskludert/inkludert. Graden fullføres med en Diplomoppgave, som primært er praktisk orientert. Oppgaven tar mellom tre og seks måneder. Deretter er man vanligvis kvalifisert for en bestemt profesjon.

Det har lenge vært diskutert hvordan man best kan oversette det spesifikke tyske begrepet Fachhochschulen. Det er behov for en enhetlig praksis ettersom eksamensbevis og andre dokumenter i fremtiden skal kunne utstedes på engelsk dersom studentene ønsker det. Den tyske rektorskonferansen har besluttet at Fachhochschulen i internasjonal sammenheng skal presenteres på engelsk som «Universities of Applied Sciences».

2.5.4 Gradsstrukturen på høyere nivå

Ved universitetsutdanning begynner man med et *Grundstudium*, som vanligvis varer fire semestre og avsluttes med Vorprüfung/Zwischenprüfung. Formålet er å teste om studentene har lært de grunnleggende prinsippene og vitenskapelige metodene innen den disiplinen de har valgt. Eksamen består vanligvis av en skriftlig og en muntlig del.

Hauptstudium innebærer at man fordyper seg i hovedemnet man har valgt. Studietiden er mellom fire og seks år og avsluttes med *Diplomhauptprüfung*, som består av skriftlige og muntlige prøver og en Diplom oppgave. Oppgaven skal vise at studenten har evne til å analysere et problem innenfor disiplinen selvstendig og i henhold til vitenskapelige metoder, innen et gitt tidsrom. Tildelt tittel avhenger av disiplinen, for eksempel *Diplom-Ingenieur*, *Diplom-Matematiker*, *Diplom-Kaufmann* etc.

Magister Artium og *Magister Prüfung* er en eksamen som tas innen samfunnsvitenskapelige og humanistiske studier. Utdanningen består av studier i to hovedemner eller et hovedemne og to biemner. Studietiden for Magister graden er ni semester. Studiene tar fem semester etter *Grundstudium*. Eksamen består av skriftlige og muntlige eksamener innen hovedemnet og biemnene i tillegg til en Magister oppgave innen hovedemnet. Gjennom oppgaven skal studentene vise at de har evne til å utføre selvstendig vitenskapelig arbeid.

I tillegg finnes det en statlig eksamen, *Staatsprüfung*, som gir rett til å begynne i statlig tjeneste eller i statlig regulerte yrker som for eksempel leger, lærere og jurister.

Etter lavere og høyere grads universitetsstudier kan utdanningen fortsette i to retninger. Den ene retningen er gjennom spesialiserte kurs, *Wissenschaftliche Weiterbildung*. Disse kursene, *Aufbaustudium*, er i hovedsak profesjonsrettet/ yrkesorienterte. De varer fra to til

fire semester, avhengig av fagområdet. Den andre retningen er gjennom doktorgradsprogram.

2.5.5 Gradsstrukturen på doktorgradsnivå

De tradisjonelle doktorgradsprogrammene ved universitetene kan ikke sies å være egentlige program, ettersom de ikke har formaliserte eller eksplisitte pensum eller kursopplegg. Typiske titler på doktorgradene er Dr.phil., Dr.jur., Dr.ing., Dr.med.. Det er også mulig å ta en «fri»doktorgrad, dvs. å arbeide med doktorgraden på egen hånd, gjerne i kombinasjon med å være i full jobb – tilsvarende den norske dr.philos.. Doktorgraden er stipulert til å ta fire år, men gjennomsnittlig gjennomføringstid ligger på noe over 4 1/2 år. Humaniora, samfunnsvitenskap og ingeniørfag bruker lengst tid, mens naturvitenskap og matematikk bruker kortest. Gjennomsnittsalderen ved avleggelse er rundt 32 år.

I 1988 ble det etablert en ny organisasjonsform for doktorgradsutdanning, *Graduiertenkollegen, GK*. I 1995 var 225 slike organisasjoner opprettet. Antallet skal være 300 i løpet av de nærmeste årene, med et langsiktig tak på 600. Da vil rundt 10 prosent av alle doktorgradsstudenter ved universitetene være finansielt omfattet av ordningen. Ytterligere 10 prosent vil få sin forskeropplæring ved GK, men ha finansiering fra et annet sted. Graduiertenkollegen kan sammenlignes med amerikanske «graduate schools», selv om GK er langt mer spesialiserte. Et av formålene med opprettelsen av GK, var at doktorgradsopplæringen skulle bli mer internasjonalt rettet, gjerne også kombinert med lengre forskningsopphold i utlandet.

Det øverste kvalifiseringsnivået, *habilitation*, forutsetter normalt en doktorgrad. Habilitation betegnes ofte som en doktorgrad nr. 2, men er ikke en egen formell grad. Den er stipulert til å ta mellom syv og åtte år og krever en original avhandling som langt overskrider doktorgradsavhandlingen i omfang og skolestisk nivå. Habilitation er et krav for å bli professor, men ingen garanti.

2.5.6 Aktuelle spørsmål

I Tyskland debatteres internasjonale, og særlig europeiske strukturelle reformer i høyere utdanning, og det er fremmet forslag om å adoptere enkelte av disse eksperimentelt, som modeller for 'good practice' eller i form av pilot-prosjekter. For eksempel er det forslag om å introdusere vekttallssystemet ECTS og to-språklige gradsprogrammer, og å omstrukturere grader i henhold til en anglo-amerikansk modell med Bachelor og Master. Det er allerede opprettet et program for utenlandske studenter som skal være mer internasjonalt kompatibelt, «Diplom-/Magister/Master-Programme for Foreign Graduates with a First Degree». De høyere utdanningsinstitusjonene kan dermed tildele Bachelor- og Mastergrader parallelt med Diplom og Magister.

Den nåværende utdanningsministeren har gitt uttrykk for at det tyske høgskolesystemet må tilpasse seg omverden og bli mer internasjonalt attraktiv dersom Tyskland skal kunne

beholde sin stilling som kunnskapsnasjon. Utdanningsministeren ønsker strukturreformer som blant annet gjør at de tyske universitetene blir mer attraktive som arbeidsplasser for en yngre generasjon av forskere. Ordningen med 'habilitation' gjør at mange først blir professorkompetente i 40-årsalderen. Derfor vil regjeringen innføre et system med *Assistenzprofessuren* som kan bidra til rekruttering av yngre forskere. Et spesielt program med tjenester for 500 «tilvekstforskere» innføres også i 1999. Stipendieringen av utenlandske studenter og forskere kommer til å øke for at Tyskland skal kunne være med i den globale konkurransen.

Spørsmålet om eliteutdanning blir for tiden diskutert i Tyskland. Bakgrunnen er en uro blant mange akademikere og politikere for Tysklands internasjonale konkurransekraft innen forsknings- og utdanningsområdet. Landet har vanskeligheter med å tiltrekke seg utenlandske studenter. Nobelprisene går ofte Tyskland forbi. Mange ser mangelen på «eliteuniversiteter», som de ledende amerikanske institusjonene eller britiske universiteter som Oxford og Cambridge, som en av årsakene til dette. Av historiske grunner er imidlertid spørsmål om eliteutdanning et sensitivt tema i Tyskland, og det er atskillig «politisk sprengstoff» i diskusjonen.

2.6 Storbritannia

2.6.1 Det høyere utdanningssystemet

I dag tilbys høyere utdanning i Storbritannia ved universiteter, colleges, institutter og kunst- og musikkhøgskoler, Open University og Open College. Til sammen er det rundt 600 institusjoner i det høyere utdanningssystemet. Over 90% av all høyere utdanning gis ved de 88 statlig finansierte institusjonene (inkludert Åpent Universitet), ett privat universitet (University of Buckingham) og 80 større colleges. Over hele Storbritannia er 33% av alle unge innrullert i høyere utdanning innen de er 21 år gammel. I Skottland er andelen høyere.

Lenge bestod det britiske høyere utdanningssystemet av en autonom universitetssektor og en sektor bestående av rundt 30 polytechnics, samt enkelte institutter og colleges. Som følge av «the Further and Higher Education Act» fra 1992, ble skillet mellom universiteter og polytechnics opphevet. Polytechnics fikk universitetsstatus, med rett til å tildele egne grader og til å bruke navnet universitet. Selv om det rene binære systemet for høyere utdanning formelt er avskaffet, regnes det likevel ofte som binært. Det er fortsatt vanskelig for studentene å skifte mellom de to utdanningssektorene, bortsett fra på «post-graduate»-nivå. Likheten mellom de to systemene blir imidlertid stadig mer fremtredende. Blant universitetene, med unntak av de ganske få eliteuniversitetene, er det klare tegn på større yrkesretting. Blant institusjonene utenfor universitetssektoren foregår det gradvis en «akademisering». Studentene i høyere utdanning fordeler seg nokså jevnt mellom de to sektorene.

2.6.2 Bestemmelser om og finansiering av høyere utdanning

Med ett unntak (University of Buckingham) mottar samtlige institusjoner sine hovedbevilgninger fra Departementet for utdanning og arbeid. «Higher Education Funding Councils» ble etablert i 1992 og erstattet «The Universities Funding Council and the Polytechnics and Colleges Funding Council». Higher Education Funding Councils for England (HEFCE) skal fordele de statlige midlene til institusjonene. HEFCE samarbeider tett med tilsvarende råd for Skottland (SHEFC) og Wales (HEFCW), som ble etablert samtidig, og med Utdanningsdepartementet i Nord-Irland. I 1992 ble også «The Council for National Academic Awards» (CNAA) nedlagt. Dermed ble det opp til den enkelte institusjon å bestemme over gradstildelingen. Institusjonene har nå stor frihet når det gjelder bestemmelser rundt studieprogrammenes form og innhold.

2.6.3 Gradsstrukturen på lavere nivå

Studieåret deles oftest inn i tre semestre, men enkelte universiteter og colleges bruker to-semesteret system. Kurs innen høyere utdanning er i økende grad modulbasert. Programmene gir studentene mulighet til å sette sammen grader eller andre kvalifikasjoner ved å velge uavhengige moduler. Etter å ha fullført en modul tildeles studenten et visst antall vekttall. Studentene får tildelt en grad etter at de har akkumulert nok vekttall i passende kombinasjoner.

Studentene kan normalt tidligst begynne på undergraduate studier når de er 18, eller 17 i Skottland. Lavere grads studier varer generelt tre år i England, Wales og Nord-Irland. Sandwich kurs, som inkluderer perioder med praktisk arbeid i organisasjoner utenfor universitetet eller college, varer vanligvis fire år. Det samme gjør visse spesialist kurs. Grader innenfor medisin, tannlege og veterinære studier varer fem år. Lavere grads studier fører til en *Bachelorgrad*. Bachelorgraden kan være av to ulike typer. *Honours degree* innebærer fordypningsstudier i ett eller to emner. Når to emner inngår kan benevnningen Joint/Combined Honours Degree forekomme. En Bachelor honours degree graderes som første, andre eller tredje klasse honours. *Ordinary/General Degree* innebærer mer generelle studier i flere emner. I Skottland kan man ta en General degree på tre år eller en Honours degree på fire år.

Andre kvalifikasjoner på lavere nivå inkluderer: Higher National Diploma (HND), Higher National Certificate (HNC) og Diploma in Higher Education (DipHE) som vanligvis tar ett eller to år å fullføre. Høyere teknisk utdanning gis ved tekniske colleges, «colleges of further and higher education» og godkjente uavhengige colleges som tilbyr en rekke praktisk rettede kurs som fører til yrkeskvalifisering. Når det gjelder yrkesrettet utdanning har de rundt 30 store profesjonsorganene fastlagt egne kvalifikasjonskrav.

2.6.4 Gradsstrukturen på høyere nivå

Masterutdanningen innebærer spesialiserte studier og kan være av to ulike typer. *Master by instruction* bygger hovedsakelig på undervisning og oppgavearbeid. Studietiden er

vanligvis ett år fulltid eller to år deltid etter Bachelorgraden. *Master by research* (M.Phil.) bygger hovedsakelig på egen forskning og studietiden er vanligvis tre år fulltid eller over fire år deltid. Denne graden blir ofte regnet som første fase mot en Ph.D. Ved Oxford og Cambridge gis 'Master of Arts' automatisk etter en viss tidsperiode til alle som har en Bachelorgrad, men innen andre fagområder gjelder de samme reglene som for andre universiteter.

En av anbefalingene i Dearing Rapporten, 'Higher Education in the Learning Society' fra 1997, var at et "national framework for higher education qualifications should be established". The Quality Assurance Agency for Higher Education (QAA) arbeider sammen med institusjonene for å utvikle rammer for en konsistent terminologi innen høyere utdanning som studenter, arbeidsgivere og andre lett skal kunne forstå.

2.6.5 Gradsstrukturen på doktorgradsnivå

Ph.D. graden ved britiske universiteter er en import fra USA i dette århundret. Hovedformålet var at amerikanske akademikere skulle velge Storbritannia fremfor Tyskland. Ph.D. graden krever normalt minst tre år full tid med forskning under veiledning, vanligvis på et universitet. En doktorgrad betegnes enten som Ph.D. eller D.Phil. I motsetning til den amerikanske Ph.D. graden er den britiske Ph.D. tradisjonelt fullstendig forskningsbasert. Det finnes ikke mellom-eksamener eller kursdeler. Enten leverer man en avhandling, eller så står man igjen uten noe. En kritikk av den tradisjonelle britiske Ph.D. graden er at den er overambisiøs. Temaene burde avgrenses slik at det er realistisk at avhandlingen kan fullføres i løpet av fire år. Tre hovedgrunner har blitt trukket frem som forklaring på dårlige gjennomføringsprosjekter: dårlig veiledning og oppfølging, spesielt i de tidlige fasene av arbeidet med avhandlingen, mangel på adekvate kunnskaper om forskningsteknikker og utilstrekkelig motivasjon hos studentene.

Etter ulike initiativ de senere år ser trenden ut til å gå mot en «1 + 3»-modell for forskerutdanningen. Det første året er bred opplæring i forskningsmetoder for å unngå senere overspesialisering og avsluttes med en Mastergrad. Avhengig av fremdrift og resultater vil det så være mulig å bli oppgradert til Ph.D. student. Mange universiteter følger denne modellen, og den støttes av forskningsrådene.

2.7 USA

2.7.1 Det høyere utdanningssystemet

Kjennetegn ved det amerikanske utdanningssystemet er størrelse, kvalitet, diversitet og autonomi. Pr. 1992 fantes det:

- 104 research universities
- 109 doctorate-granting universities
- 595 comprehensive universities og colleges
- 572 liberal arts colleges

- 1367 two-year community-, junior- og technical colleges
- 642 professional schools og andre spesialiserte institusjoner

(Se vedlegg 2 for ytterligere detaljer.)

Forskjellen mellom et universitet og et college er at colleges vanligvis bare har fireårige utdanninger på undergraduate nivå, mens et universitet både har undergraduate og graduate utdanning. De fleste universiteter og colleges deler inn studieåret i to semester. Andre har en inndeling i 12-ukersperioder, s.k. 'quarters'. Det finnes også universiteter og colleges som deler inn studieåret i tre perioder, trimesters.

2.7.2 Bestemmelser om og finansiering av høyere utdanning

I USA finnes det ikke noe overordnet sentralt organ som overvåker og styrer høyere utdanning. Sektoren består av en mangfoldig og autonom samling av offentlige og privat støttede institusjoner. Føderale myndighet har ikke bestemmelsesrett når det gjelder godkjenning av utdanningsinstitusjoner, medlemmer av de akademiske profesjonene, opptak, program eller pensum, grader og andre kvalifikasjoner. Kvalitetssikring oppnås via statlige krav, frivillig sertifisering og institusjonenes rykte blant arbeidsgivere og akademisk jevnbyrdige. Seks regionale godkjennings- eller sertifiseringsenheter setter minimumsstandarder for institusjonene i de statene de har myndighet over. I tillegg setter og regulerer mange andre sertifiseringsenheter minimumsstandarder for enkelte fag, særlig innen profesjonsfagene.

2.7.3 Gradsstrukturen på lavere nivå

Det finnes to ulike grader på undergraduate nivå; Associate grad og Bachelorgrad. En Associate grad er normert til to år full-tids studier. Graden tildeles ved community colleges, private junior colleges og enkelte fireårige colleges og universiteter som tilbyr korte programmer under Bachelor nivå. Associate grad programmer kan bestå av flere fag i tillegg til en spesialisering, eller være konsentrert om en disiplin, for eksempel sykepleie eller andre helsefag. De som tar generelle fag, tar som oftest sikte på å overføre vektallene til en Bachelorgrad, gjerne uten å ta en Associate grad.

Den mest vanlige form for undergraduate utdanning fører til Bachelorgradene *Bachelor of Arts, B.A., Bachelor of Science, B.Sc., etc.*, avhengig av hvilket emne man tar. Utdanningen tar vanligvis fire år, med unntak av arkitektgraden (B.Arch.) og enkelte ingeniørfag som tar minst fem år med full-tids studier. Det første året kalles Freshman Year og det andre kalles Sophomore Year. De to første årene studerer man allmenne og grunnleggende emner. Det tredje året, Junior Year, spesialiserer man seg og velger et hovedemne (major) og bi-emne (minor). Det siste året kalles Senior Year. Mange institusjoner som har bachelor utdanning tilbyr Honours programmer. Disse krever vanligvis en undergraduate oppgave, honours paper eller prosjekt, kursarbeid på høyt nivå eller spesielle eksamener. En Bachelorgrad kvalifiserer til videre utdanning.

2.7.4 Gradsstrukturen på høyere nivå

Høyere utdanning etter Bachelor fører til en eksamen som kalles *Master of Arts, M.A.*, eller *Master of Science, M.S.*, avhengig av hvilket emne man tar. Denne utdanningen tar vanligvis ett til to år etter Bachelor, avhengig av emneområdet. En Mastergrad krever at man fullfører en rekke kurs og, avhengig av program, at man skriver en oppgave.

En *professional degree* er lengre enn en vanlig graduateutdanning og konkurransen for å komme inn er hard. For å kunne søke til disse utdanningene kreves det som oftest at man har tatt visse emner i Bachelorutdanningen. Eksempler på profesjonsgrader er: Doctor of Law (J.D.), Doctor of Medicine (M.D.), Doctor of Veterinary Medicine (D.V.M.), Doctor of Dentistry (D.D.S. eller D.M.D.), Doctor of Osteopathy (D.O.), Doctor of Optometry (O.D.), Doctor of Pharmacy (D.Pharm. eller Pharm.D.) og Doctor of Chiropractic (D.C. eller D.C.M.). Selv om disse gradene har doktor i tittelen er de ikke forskningsgrader.

Det finnes også grader som faller mellom Master og doktorgrad. For eksempel tildeles graden Education Specialist (E.Sp. eller Ed.S.) og Certificates and Diplomas of Advanced Study (C.A.E., D.A.E.).

2.7.5 Gradsstrukturen på doktorgradsnivå

I USA utstedes det til sammen rundt 50 ulike doktorgrader (research degrees), innen til dels svært spesialiserte felter. Ph.D. er langt den hyppigst forekommende og brukes som statistisk samlebetegnelse. Doktorgraden krever mestring av et valgt emne og evnen til å utføre selvstendig, original forskning. Doktorprogrammer forutsetter intensive studier og forskning i minst en disiplin og høy kompetanse i flere andre. Etter flere forskningsseminarer og omfattende eksamener, må studenten skrive en avhandling eller prosjektoppgave. Den skal vanligvis forsvares foran en komité bestående av seniorforskere. De fleste doktorgradene tar minst fire eller fem år med fulltidsstudier og forskning etter en bachelorgrad eller minst to til tre år etter en Mastergrad. Det er ikke alltid nødvendig å ha avlagt en Mastergrad for å begynne på en doktorgrad, men det kan være en fordel ettersom man lettere kan få lønnet arbeid som Teaching- eller Research Assistant. Den faktiske studietiden varierer mellom fag og mellom studieopplegg.

Modellen for den amerikanske «graduate school» har dannet utgangspunkt for en rekke initiativ og reformforslag i ulike europeiske land. På nesten alle amerikanske læresteder som driver «graduate education», er det egne administrative enheter som kalles «graduate schools». Ved enkelte universiteter er det flere slike enheter, for eksempel for «Business» og «Education».

2.7.6 Aktuelle spørsmål

Ved flere institusjoner er det etablert en ny type multidisiplinær Mastergrad innen humaniora. Det første programmet ble etablert ved University of Chicago. Det er et ettårig program som, ifølge tilhengerne enten kan være et skritt på veien mot en Ph.D., eller en

rask utgang mot en jobb. Enkelte karakteriserer graden som «a model for a more pragmatic kind of graduate education». Programmet kombinerer et intensivt akademisk program med innføring i en videre yrkesrettet kontekst. Med unntak av noen få krav, er det opp til studentene å sette sammen pensum. Programmet kan være et middel til å få færre Ph.D. utdannede, som ofte har problemer med å få arbeid når de er ferdige. Programmene kan også bidra til økt gjennomstrømning innen humaniora, som har vært relativt lav. I tillegg til University of Chicago har University of Columbia planer om minst et dusin multidisiplinære Mastergrader. Både New York University og Stanford University tilbyr nå en multidisiplinær Mastergrad innen humaniora. Det stilles imidlertid spørsmål om de nye programmene er en kreativ måte å imøtekomme studentenes behov eller om det kun er en ny måte for universitetene å tjene penger på. Gitt at mange blir skremt fra å ta en doktorgrad på grunn av dårlige jobbutsikter, kan pengene som Masterstudentene betaler kompensere for dette. Det er svært dyrt å ta de nye gradene. Av studentene ved Chicago's Master of Arts Program in the Humanities (MAPH), prøver nærmere halvparten av studentene å bruke programmet som et springbrett mot en Ph.D.

Amerikanske myndigheter og en del universiteter er bekymret for den store gruppen utenlandske doktorander innen naturvitenskap og tekniske fag. Selv om de internasjonale studentene bidrar mye til den amerikanske forskningsproduksjonen og utgjør betydningsfulle relasjoner til andre land, ser mange faren i at de etter avsluttet doktoreksamen forlater landet og tar med seg verdifull kunnskap til konkurrerende bedrifter i andre land. Mer enn 55 prosent av de som tar en Ph.D. innen «engineering» er utenlandske statsborgere og for et fag som fysikk er tallet 47,5 prosent. Et av de viktige spørsmålene i debatten er hvordan man skal kunne få amerikanske studenter interessert i en forskerutdanning på det naturvitenskapelige eller tekniske området. Ved University of Tennessee har man nylig innført kvotering med hensyn til nasjonalitet når det gjelder opptak av doktorander. Studenter fra andre land får ikke overstige 20 prosent innen noe fag. Regelen får først og fremst praktisk betydning innen naturvitenskap og tekniske fag. Avgjørelsen er svært kontroversiell i amerikanske universitetskretser.

3 Internasjonalisering av det norske gradssystemet – viktige utviklingstrekk¹

3.1 Mastergrader i Norge

Forholdet mellom det norske gradssystemet og utenlandske Bachelor- og Mastergrader har flere ganger blitt tatt opp til debatt. Flatin-utvalget foreslo for eksempel å gå bort fra de latinske gradsbetegnelsene og tilpasse alle norske grader til de engelske bachelor, Master og Ph.D. gradene, gjerne med underkategorier for å betegne fagområder (NOU 1989:13). Det har også blitt ansett som ønskelig å tilpasse gradenes tidsnormering til utenlandske normeringer. Et hovedargument har vært at engelske gradstitler kunne ha betydelig innvirkning på arbeidet med å forenkle internasjonaliseringsprosessen.

Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet gikk mot dette forslaget, men åpnet for at institusjonene i enkelte tilfeller skal kunne etablere Masterprogram med undervisning på engelsk (St. meld. nr. 40 1990-91). Departementet har understreket at slike gradsbevevelser bare bør innføres når det er særlig behov for det, og som ledd i internasjonaliseringsprogram. Tanken var at spesielt studenter fra utviklingsland skulle kunne benytte seg av slike Masterprogrammer. KUF har imidlertid anbefalt at Mastergradene skal være åpne både for utvekslingsstudenter under spesielle avtaler og norske studenter, nettopp fordi programmene er ment å være et ledd i en internasjonaliseringsprosess. I tillegg mener departementet at deler av oppleggene burde kunne tas som kurskomponenter for eksempel innen Erasmus. Høsten 1999 ble det i tillegg satt i gang en prøveordning med Mastergrader ved enkelte statlige høgskoler. Erfaringer fra prøveordningene vil kunne være en del av grunnlaget for vurdering av en eventuell ny gradsstruktur innenfor norsk høyere utdanning.

I dag tilbyr flere norske læresteder Masterprogrammer.² Gradene tildeles innen fagområder som er opprettet ved institusjonen ved departementsvedtak. Enkelte av Masterprogrammene er kun tilgjengelig for utenlandske studenter, ofte studenter fra Sentral- og Øst-Europa og utviklingsland gjennom Kvoteprogrammet. Det gjelder spesielt de som er opprettet ved universitetene. Likeledes er det noen Masterprogrammer som er spesielt tilrettelagt for NORAD-stipendiater. De fleste av disse studietilbudene fungerer i nær sammenheng med norske hovedfag, slik at det er overlapping mellom kurs som tilbys norske hovedfagsstudenter og kurs for utenlandske Mastergradsstudenter.

Noen få Masterprogrammer er i *praksis* tilgjengelig utelukkende for norske studenter, eller studenter med universitets- eller høgskoleutdanning fra Norge. Det gjelder blant annet Masterstudier i hotell- og reiselivsadministrasjon ved Høgskolen i Stavanger og

¹ Dette kapitlet er basert på Olsen (1999).

² SIU har nylig lagt ut en oversikt over Masterprogrammer ved de norske institusjonene (SIU 1999)

deltidsstudiene Master of Management ved BI og Master of Business Administration ved Norges Handelshøyskole. Internasjonaliseringskomponenten i disse Masterprogrammene blir ivaretatt ved at en del av studiet gjennomføres ved samarbeidende institusjoner i utlandet.

De fleste Masterprogrammene er opprettet ved universitetene og de vitenskapelige høgskolene. Ved *Universitetet i Bergen* er det opprettet 27 slike programmer. To av disse er åpne for norske studenter, som etter-/videreutdanning for henholdsvis leger og tannleger. Flere av UiBs Masterprogrammer er kopier av det norske hovedfaget både strukturelt og innholdsmessig når det gjelder studieplan. Fakultetene har bestemmelsesrett mht. hvilke studentkategorier de utsteder M.Phil./M.Sc. vitnemål til, men kan ikke utstede slike til andre studenter enn de som har opptak til et engelskspråklig program. Generelt utstedes engelsk vitnemål kun til utenlandske studenter, uansett nasjonalitet og finansiering. Det bemerkes at problemstillingen ikke har vært like aktuell for alle fakulteter. Universitetet har konkrete planer om å utvikle/samarbeide om flere Masterprogram: M.Phil. in Gender and Development, M.Phil. in Sustainable Development, Mastergrad i Humanitarian Aid (samarbeid med Deusto og Bilbao innen Erasmus/Sokrates tematisk nettverk).

Ved *Universitetet i Oslo* er det opprettet 12 Masterprogrammer. To av dem er forbeholdt utenlandske studenter, mens de andre er også åpne for norske studenter. Ved UiO er de fleste Masterprogrammene tverrfaglige og har enten en utviklings- eller en kulturvinkling. ESST-programmet (Education in Society, Science and Technology) er produktet av et Erasmus-samarbeid og inkluderer et studieopphold på ett semester ved en partnerinstitusjon. Samarbeidet inkluderer en rekke europeiske institusjoner. Likeledes deltar universitetet i et CDA-prosjekt (Curricula Development at Advanced Level) innen Sokrates-programmet: Endangered European Environment. De andre Mastergradene er utviklet ved UiO og undervises ved institusjonen, med innslag av «sandwich»-opphold for en del av studentene ved deres respektive hjemmeinstitusjoner. Noen av Masterprogrammene er koblet opp til omfattende prosjekter som inkluderer fellesforskning, gjensidig lærer- og studentutveksling og fører til «institusjonsbygging» i Øst Europa og i utviklingsland, dvs. til utvikling av studieplaner i visse disipliner på høyere nivå ved partnerinstitusjoner der. Flere Mastergrader - bl.a. innen Ibsenstudier, sjørett, gender studies, informatikk - er planlagt. Det store problemet er imidlertid mangelen på øremerkede driftsmidler for å gjennomføre disse programmene, som krever mer i form av tilrettelegging av pensum og undervisning og oppfølging av de utenlandske studentene, enn ordinære hovedfag.

Ved *Universitetet i Tromsø* har det blitt opprettet åtte Masterprogrammer. Alle er åpne for norske studenter. Universitetet samarbeider også med en norsk institusjon om Masterprogram for videreutdanning av egne kandidater: Fysikk har en avtale med UNIS vedrørende utveksling av studenter på M.Phil. Physics. Universitetet bidrar ikke selv i

samarbeidet. Ved Universitetet i Tromsø planlegger Mat.nat.-fakultetet å opprette et Masterprogram i kjemi, særlig beregnet på kvotestudenter.

Det er opprettet ni Mastergradsprogram ved *NTNU*. Noen av disse er spesielt innrettet mot og forbeholdt kvotestudenter og NORAD-stipendiater, mens andre også er åpne for andre utenlandske studenter. Ett er åpent for norske studenter. *NTNU* tilbyr Mastergradene innenfor følgende retninger: Petroleum Engineering, Petroleum Geosciences, Hydropower Development, Marine Technology Urban and Ecological planning, Mathematics, Physics, Linguistics og Social Change. *NTNU* samarbeider dessuten med en norsk og en utenlandsk institusjon om et Mastergradsprogram for videreutdanning av norsk kandidater. Fagene som omfattes av tilbudet er innenfor feltet Technology Management. Ved *NTNU* arbeides det stadig for å utvide studietilbudet innenfor engelskspråklige Mastergrader.

Innføringen av de fleste Mastergradene ved universitetene er i vesentlig grad knyttet til tiltak under kvoteordningen som ble innført i 1994 og som forutsatte at institusjonene utviklet engelskspråklige programmer på mellom (Master) og høyere (doktorgrad) nivå. Målgruppen var søkere fra Øst Europa og utviklingsland. Det som de senere årene er blitt problematisk er at det årlige antallet kvoteplasser som tildeles universitetene er blitt redusert på grunn av at flere institusjoner etterhvert har meldt seg inn i programmet, samtidig som det er satt et tak på antall plasser totalt.

Tre av de vitenskapelige høgskolene har opprettet Masterprogrammer og to har samarbeid med andre om Mastergrader. En hovedmotivasjon for å opprette Masterprogram blant de vitenskapelige høgskolene er å gjøre det attraktivt for studentene å studere der. Norges Handelshøyskole har opprettet ett Masterprogram, som er åpent for alle studenter. *NHH* har også en etterutdanningsenhet som tilbyr modulbasert Masterutdanning på norsk. Institusjonen deltar i drift av et Masterprogram i Polen sammen med andre vestlige skoler, og det er planer om å lage tilsvarende Masterprogram i Vilnius. Norges landbrukshøgskole har opprettet ett Masterprogram innen arktisk naturbruk (samarbeid innenfor Nordplus (NOVA) og økologisk jordbruk (samarbeid innenfor Nordplus (NOVA) og Sokrates). Programmet er åpent for alle studenter. Norges arkitektshøgskole har opprettet ett Masterprogram innen urbanisme/byplanlegging, som er forbeholdt kvotestudenter. Programmet har sammenheng med en avtale med Palestina. Norges idrettshøgskole samarbeider med to utenlandske institusjoner om Masterprogrammer innen idrettspsykologi og tilpasset opplæring i kroppsøving og idrett (idrett for funksjonshemmede). Idrettshøgskolen bidrar selv i samarbeidet ved å ta imot to studenter (som tar deler av graden ved *NIH*) og ved at fagpersoner deltar i koordineringsgruppene for graden.

Over halvparten av de statlige høgskolene samarbeider med minst en annen norsk eller utenlandsk institusjon om Mastergradstilbud for egne studenter. Ti av disse oppgir at de selv bidrar i samarbeidet for eksempel ved at de arrangerer deler av studiet. Flere høgskoler ønsker å kunne tilby egne studenter Mastergrader. Det viktigste motivet er å

gjøre det mulig for studentene å bygge på utdanningen fra høgskolen. Studentene vil dermed få et bedre tilbud og det vil kunne gjøre studietilbudet innen enkelte fag mer attraktivt. Det regnes som et pluss å kunne gi et tilbud utenom hovedfag. Et annet motiv er å få høynet kompetansen ved høgskolen. Ved å satse på et såpass høyt nivå, håper man å skape en slags overrisslingseffekt. Høgskolen i Bergen har for eksempel et Mastergradssamarbeid innen radiografi, der flere av lærerne er utenlandske og 50% av studentene utveksles. Flere håper også på at Masterprogrammer vil kunne gjøre høgskolen mer kjent ute. Enkelte høgskoler legger også vekt på å få anerkjennelse for høy faglig kompetanse. For eksempel var Høgskolen i Molde en av de få som fikk midler fra EU til å etablere Masterprogram, blant over 100 konkurrerende institusjoner.

Fem av de private høgskolene oppgir å ha etablert Masterprogrammer. Ved tre av institusjonene er programmene forbeholdt kvotestudenter. Ingen av de private høgskolene oppgir at de har konkrete planer om å utvikle/samarbeide om flere Masterprogrammer.

3.2 Harmonisering av det norske karaktersystemet³

Spørsmålet om behov for harmonisering av det norske karaktersystemet har også blitt drøftet tidligere, med vekt på tilpasning til ECTS. ECTS er et eget europeisk system for overføring av vekttall og karakterer. For eksempel tilsvarer et grunnfag på 20 vekttall 60 ECTS-vektall. Karakterskalaen bygger på bokstavkarakterer og medfører at laud/haud-systemet oppheves. Fordelingen er slik at 10 prosent av studentene skal få A, 25 prosent B, 30 prosent C, 25 prosent D og 10 prosent E, mens F er strykkarakter. Et økende antall institusjoner i Norge har nå tatt i bruk ECTS og flere av institusjonene har laget egne kataloger som viser bruk av ECTS og/eller har lagt ut informasjon om ECTS på Internett (se vedlegg 4).

Alle universitetene har tatt i bruk ECTS-vektallssystemet på deler av eller hele institusjonen. ECTS-karakterskalaen er tatt i bruk på deler av institusjonen ved alle universitetene bortsett fra UiTø. NTNU har gått lengst ved å innføre dette karaktersystemet for hele universitetet, det vil si, også for norske studenter som ikke har planer om å reise utenlands. Ved Universitetet i Oslo har Kollegiet vedtatt at Det juridiske fakultetet skal bedømme studentene etter ECTS-karakterskalaen fra vårsemesteret 1999.

Av de vitenskapelige høgskolene har NHH i størst grad tatt i bruk ECTS. Der brukes både vekttallssystemet og karakterskalaen på hele institusjonen. Ved Musikkhøgskolen og Arkitekthøgskolen er vekttallssystemet og karakterskalaen tatt i bruk på deler av institusjonen.

Av de statlige høgskolene har Høgskolene i Agder og Stord/Haugesund i størst grad tatt i bruk ECTS. Både ECTS-vektallssystemet og karakterskalaen brukes overalt. Også ved

³ Dette avsnittet er basert på Olsen (1999).

Høgskolen i Telemark benytter hele institusjonen vekttallssystemet, mens åtte høgskoler har tatt i bruk vekttallssystemet på deler av institusjonen. Av disse har kun Høgskolen i Finnmark også tatt i bruk karakterskalaen foreløpig (Olsen 1999).

3.3 Harmonisering av forskerutdanningen

Hovedfagsoppgaven som skrives for kandidatgraden ved universitetene ligger i mange tilfeller nær kravene for en internasjonal PhD-grad. I doktorgradsreglementet frem til 1993 var det mulig å forkorte den normerte arbeidsmengden i doktorgradsstudiene til to år, dersom forskningsprosjektet for doktoravhandlingen var en videreføring av forskningoppgaven fra hovedfag. Ifølge det nye reglementet fra 1993 kan doktoravhandlingen fortsatt være en videreføring av hovedfagsoppgaven, men det innebærer ikke lengre en forkorting av den normerte studietiden.

Hernes-utvalget foreslo at det skulle opprettes såkalte forskerakademier i Norge, inspirert av amerikanske «graduate schools» (NOU 1988:28). Slike organer er nå etablert ved mange læresteder og blir gjerne kalt forsknings- og forskerutdanningsutvalg. De har primært fått en rådgivende rolle, og ikke driftsmessige oppgaver som opprinnelig ble foreslått.

4 Aktuelle spørsmål og problemstillinger – en sammenlikning

4.1 En styrket og mer yrkesrettet lavere grad

I internasjonal sammenheng er det en tendens til at man får to ulike typer Bachelorgrader; en ved universitetene som også forbereder mot videre utdanning på høyt nivå og en ved polytechnics eller høyskoler. I de nordiske landene har det vært flere reformer som tar sikte på å styrke lavere grads utdanning og å gjøre denne mer yrkesrettet. Både i Danmark og Finland har tidligere kandidatstudier blitt splittet opp. I Danmark kan man etter tre års studium ta en Bachelorgrad som er mer kortvarig enn kandidatstudiene og som har vært forsøkt tilrettelagt med en mer yrkesrettet profil. Det har imidlertid ikke lyktes å gjøre Bachelorgraden mer yrkesrettet foreløpig. Det diskuteres nå om det skal innføres en såkalt «profesjonsbachelor» ved høyskolene. Innholdet i en «profesjonsbachelorutdanning» vil således være mer praksisorientert enn en bachelorutdanning på universitetene.

I Finland er lavere grad gjeninnført etter å ha blitt fjernet på 1970-tallet. Samtidig er det blitt etablert en alternativ utdanningssøyle ved siden av universitetssektoren i form av AMK institusjoner. Foreløpig holdes sektorene i stor grad adskilt og en Bachelorgrad har for eksempel ulikt innhold i de to sektorene. Ved universitetene har man foreløpig ikke lyktes i å gi Bachelorgraden en distinkt betydning, og få studenter tar denne i dag ettersom den ikke er obligatorisk. Det er også vanskelig å få graden akseptert hos arbeidsgivere, ettersom det ikke er tradisjon for å anvende studenter med lavere grad. Den største fordelen med graden er at den gjør det enklere for studenter å ta en Mastergrad i utlandet. Ved AMK institusjonene får studentene i økende grad jobb med Bachelorgraden. En annen viktig motivasjon for å styrke lavere grad i Finland har vært å sikre at studentene i hvert fall får en lavere gradstittel, ettersom mange ikke fullfører høyere grad.

I Norge har problemstillinger relatert til studentkvalifikasjoner i forhold til arbeidslivets behov og mulighetene for å entre arbeidslivet etter fullført lavere grad lenge vært diskusjonstema. I universitetsmiljøer og i enkelte profesjoner har man ofte vært skeptiske til å kutte ned på studietiden av frykt for at det skal forringe utdannelsen.

Også i USA diskuteres disse spørsmålene, men sett i forhold til styrking av Mastergraden i forhold til en Ph.D. Flere universiteter har etablert nye, multidisiplinære Masterprogram innen humaniora som er mer yrkesrettet enn tidligere Masterprogram. Slike program kan være et middel til å få færre Ph.D. utdannete, som ofte har problemer med å få arbeid når de er ferdige. Foreløpig går imidlertid flertallet av studentene på disse programmene videre med Ph.D. utdanning. Programmene kan også bidra til økt gjennomstrømning innen humaniora, som har vært relativt lav.

Internasjonal sammenlignbarhet er et viktig motiv for å legge om gradsstrukturen og innføre betegnelse Bachelor og Master. Diskusjonen i Sverige om en påbygnings-eksamen etter avsluttet lavere grad grunner blant annet i at det raskt vokser frem et relativt stort antall internasjonale Masterutdanninger i Sverige. Flere av disse utdanningsprogrammene gis i samarbeid med andre europeiske læresteder. Det å ikke kunne tilby studentene likeverdige eksamensmuligheter skaper problemer for de svenske lærestedene. I Tyskland er det nylig innført bachelor- og Mastergrader, noe som nærmest innebærer en revolusjon i det tyske høgskolesystemet. Spørsmålet om hvem som skal akkreditere eller godkjenne nye studieprogram og eksamener diskuteres imidlertid ennå. I det nederlandske parlamentet går et flertall inn for å avskaffe tittelen «Doctorandus» på høyere grad ettersom den skaper en del forvirring internasjonalt. Fra akademisk hold har det blitt foreslått at den burde endres til «Master», i og med at den i stor grad tilsvarer en internasjonal Mastergrad.

For de fleste land synes målsetninger om internasjonal sammenlignbarhet lettere å nå enn nasjonale mål om gjennomstrømning og relasjoner til arbeidslivet, ihvertfall på kort kort sikt. De nasjonale målene er mer komplekse og det er mange hensyn å ta.

4.2 Internasjonalt sammenlignbare vekttallssystem

Det å innføre et internasjonalt sammenlignbart vekttallssystem har også vært et sentralt tema i flere land. I flere land diskuteres det å anvende det europeiske grads- og vekttallsoverføringssystemet, ECTS, for å lettere kunne sammenligne karakterer og vekttall over landegrensene. Det er imidlertid ikke uproblematisk å regne om nasjonale vekttall til ECTS vekttall. Selv i Finland, som regnes som et forbilde i denne sammenheng, bruker institusjonene mye tid og krefter på omregning. I Danmark, hvor det ikke finnes noe felles godkjenningssystem for høyere utdanning, diskuteres det å innføre ECTS for all høyere utdanning, både for å lette sammenlikninger mellom utdanningene nasjonalt og internasjonalt. Også i Tyskland, hvor det ikke finnes noe vekttallssystem i den forstand at studentene blir tildelt en grad etter å ha fullført et visst antall vekttall, vurderes det å innføre ECTS. Det diskuteres også om man skal dele inn studiene i moduler, på linje med for eksempel Nederland og Storbritannia.

4.3 En sammenlignbar forskerutdanning

Forskerutdanningen har blitt reformert i mange av de nordiske landene. Ofte eksisterer gamle og nye ordninger side om side. De nye oppleggene har mer strukturerte opplegg. I land som Danmark var en av begrunnelsene for å innføre Ph.D. reformen at forskerutdanningen skulle tilpasses internasjonale strukturer. Et annet mål som går igjen i flere land, er ønsket om å senke gjennomsnittsalderen på doktorgradskandidatene. De nordiske landene og land som Nederland og Tyskland har alle etablert en form for forskerskoler, delvis etter modell fra de amerikanske «graduate schools». Hovedmotivasjonen har vært å heve kvaliteten på forskerutdanningen, blant annet ved å gjøre den mer internasjonalt orientert. Å styrke den internasjonale dimensjonen, slik at doktorgradsopplæringen blir mer internasjonalt rettet, nevnes ofte som et selvstendig motiv. Både i Danmark og Sverige skal ordningen med forskerskoler evalueres i nærmeste fremtid. Det som har vært en kritikk mot etablerte forskerskoler, er at de ofte er lite fokusert mot samfunns- og humaniorafag.

4.4 Harmonisering av gradssystem i Europa? ⁴

I mange land har diskusjonen om internasjonalt sammenlignbare gradsstrukturer og vekttallssystem blitt satt på dagsordenen. Internasjonal sammenlignbarhet er et viktig motiv for å legge om gradsstrukturen og eventuelt innføre betegnelsene bachelor og Master. I mai 1998, ved Sorbonnes 800-års jubileum, la utdanningsministrene i Frankrike, Tyskland, Italia og Storbritannia frem en deklarasjon om harmonisering av de høyere utdanningene innen EU.⁵ Deklarasjonen har overrasket mange og den har også møtt kritikk. Siden midten av 1980-tallet har «harmonisering» av utdanning vært noe som har blitt betraktet som politisk umulig innen rammen for EU-samarbeidet, særlig hvis initiativet har kommet fra EU-kommisjonen. Vi skal kort skissere noen av hovedtrekkene i diskusjonen.

Deklarasjonen tar utgangspunkt i en 3-5-8 modell for utdanning, men går ikke inn for en anbefaling av en slik modell. Det som understrekes er behovet for

first cycle degrees which are 'internationally recognised' as 'an appropriate level of qualification', and a graduate cycle 'with a shorter Master's degree and a longer doctor's degree' with possibilities to transfer from one to the other'. It also says that such a two-cycle system 'seems to emerge' and 'should be recognised for international comparison and equivalence' (CRE 1999).

⁴ Dette avsnittet er i stor grad basert på Högskoleverket (1999).

⁵ «Harmoniser l'architecture du système européen d'enseignement supérieur».

I Frankrike har Sorbonne deklarasjonen blitt møtt med entusiasme av den politiske ledelsen. Utdanningsministeren ser en slik harmonisering som en viktig forutsetning for at Frankrike skal kunne spille en mer sentral rolle når det gjelder internasjonal utveksling innen høyere utdanning og forskning. Den politiske ledelsen synes likevel å innrømme at en amerikansk-britisk utdanningsmodell har blitt normgivende på det globale plan. Utdanningsministeren ønsker å inndele universitetsutdanningen i Frankrike i to nivåer: «*pré-licence*» og «*post-license*», med grunnskjemat «3, 5 eller 8». «*Pré-licence*» er da opp til treårige grunneksamen, mens «*post-license*» er dels et femårig Masternivå og dels en åtteårig forskerutdanning (alt regnet med utgangspunkt i studenteksamen, «*le bac*»). De franske universitetene er imidlertid skeptiske til en slik harmonisering, som de frykter skal skje i et for hurtig tempo. Utdanningsministeren fremholder at den foreslåtte «*europiske harmoniseringen*» skal gjennomføres skrittvis og på frivillig basis. Det understrekes at alle de eksisterende nasjonale eksamener fortsatt skal finnes ved siden av det nye systemet.

I Tyskland er regjeringen positiv til et felles europeisk utdanningssystem.

Utdanningsministeren går inn for en internasjonal tilpasning for å styrke Tysklands konkurransekraft i et globalt utdanningsmarked. De tradisjonelt lange studietidene ved de tyske universitetene, som blant annet har virket demotiverende for utenlandske studenter, skal forkortes. Innføring av bachelor- og Mastergrader med en studietid på tre pluss to år eller fire pluss ett år blir regnet som et virkemiddel i den sammenheng. Gradene er nylig innført og innebærer nærmest en revolusjon i det tyske universitets- og høgskolesystemet. Normalstudietiden for en eksamen ved Fachhochschulen har blitt fastsatt til fire år og ved universitetene til fire og et halvt. Spørsmålet om hvem som skal akkreditere eller godkjenne nye studieprogram og eksamener diskuteres imidlertid ennå.

Høsten 1999 oversendte Nederlands utdanningsminister et program for utdanningssystemets internasjonalisering til parlamentet. Det skal være et grunnlag for gjennomgripende prinsippbeslutninger om den fremtidige høyere utdanningen og forskningen i landet (HOOP 2000). Som et ledd i dette har man utarbeidet en diskusjonsrapport hvor departementet blant annet tar opp spørsmålet om harmonisering av de høyere utdanningssystemene i Europa. Man henviser til Sorbonne rapporten og mener at den bør ligge til grunn for en inngående diskusjon også i Nederland. I Finland diskuteres nå Sorbonne på høyt politisk nivå.

I Italia har regjeringen lagt frem et forslag om en gjennomgripende reform av universitetssystemet. Et av formålene er at det italienske systemet skal bli mer likt systemer i andre vesteuropeiske land. Ifølge planen skal universitetsutdanningene omstruktureres og bli kortere. Et nytt semester- og vektallssystem skal innføres. De fleste utdanningene skal bli fireårige, unntatt arkitekt-, ingeniør- og lærerutdanningene, som skal være seksårige. De to første studieårene skal føre til en grunneksamen ('*Diploma Universitario*'). Studentene skal dermed få større valgfrihet og muligheter til å skifte fra en utdanning til en annen. Den italienske ministerens reformforslag har møtt sterk motstand, blant annet fra universitetslærere som ikke ønsker at kurs skal vektes mot hverandre og

tildeles ulike vektallsverdier. Blant universitetsadministratorer er man bekymret for hvordan forordningene skal gjennomføres i praksis, for eksempel ved et universitet som Rom-La Sapienza med 180 000 studenter og 2 500 lærere.

Flere av de sentral- og østeuropeiske landene har begynt å gi slipp på det gamle såkalte «kontinentale» systemet med en lengre eksamen innen grunnutdanningen og gått over til et anglosaksisk eksamenssystem. I flere av landene som ble selvstendige etter Sovjetunionens fall, har man innført en fireårig «bachelor» (f.eks. *bakalavr* på russisk, *bakalauras* på latvisk) og en toårig «Master» (*magistr* på russisk, *magistras* på litauk) i stedet for den gamle femårige diplomeksamen. Polen har beholdt sin gamle femårige *magister*, men har innført en lavere eksamen - en treårig *licensjat* som kan bygges på med to års studier til *magister*. Dessuten satses det på innføring av ECTS vektall som poengsystem. Tsjekia og Slovakia har nå også en en treårig *bakalvr* som kan føre videre til en magister. Det samme har Bulgaria.

De franske og italienske rektorskonferansene har blitt enige om å innføre felles regler og finansiering av doktorgradsutdanningen. Hvert land skal som et første steg finansiere 25 doktorander hver. Avtalen bygger på et innledende møte mellom Frankrikes og Italias utdanningsministre om en felles Ph.D. grad. Den italienske utdanningsministeren betegnet avtalen som «et første steg mot en felles europeisk tittel».

Sorbonne-deklarasjonen om harmonisering av høyere utdanning i Europa sto i sentrum for en stor europeisk konferanse i Bologna i juni 1999. Italias regjering og rektorskonferanse og Universitetet i Bologna var vertskap og temaet var «The European space for higher education». Ifølge vertskapet handlet det om å få til «a true mobility of students and graduates, based on educational systems that may deliver comparable degrees in all European countries» (Högskoleverket 1999e). En rapport som ble utformet i forbindelse med konferansen i Bologna, stiller seg imidlertid kritisk til forslaget om harmonisering (CRE 1999). Rapporten viser blant annet til betydelige forskjeller i de høyere utdanningssystemene i de europeiske landene. Vedlegg 3 og 4 er hentet fra denne rapporten og illustrerer noen av ulikhetene.

Litteratur

- Clark, Burton R. og Guy R. Neave (red.) (1992): *The Encyclopedia of Higher Education, Volume 1. National Systems of Higher Education.* United States. Oxford: Pergamon Press.
- European Commission (1998): *Guide to Higher Education Systems and Qualifications in the EU and EEA Countries.* Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- Hölttä, Seppo og Pertti Malkki (1998): *National level case study Finland. TSER/HEINE project.* Roma, 24.-25. september 1998. University of Joensuu. Upublisert.
- Högskoleverket (1997): *National Policies for the Internationalisation of Higher Education in Europe.* Stockholm: Högskoleverkets skriftserie 1997:8 S.
- Högskoleverket (1999a): *Internationella trender på högskoleområdet. Stockholm: Omvärldsanalys för högskolan. Arbetsrapport nr 2.*
- NOU 1988:28 *Med viten og vilje.* Oslo: Kultur- og vitenskapsdepartementet.
- NOU 1989:13 *Grenseløs læring. Mottak av utenlandske studenter, studentutveksling og internasjonalisering av høyere utdanning.* Oslo: Kultur- og vitenskapsdepartementet.
- OECD (1995): *Research and Training. Present & Future.* OECD.
- Olsen, Heidi (1999): *Internasjonalisering ved de norske høyere utdanningsinstitusjonene. Omfang og organisering av formaliserte institusjonelle aktiviteter.* Oslo: NIFU. Rapport 1/99.
- Skodvin, Ole-Jacob og Lars Nerdrum (2000): *Mangfold, spesialisering og differensiering i høyere utdanning: internasjonale erfaringer. En litteraturstudie.* Oslo: NIFU. Skriftserie 1/00.
- St. meld. nr. 40 (1990-91) *Fra visjon til virke.* Oslo: Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet.
- Ståhle, Bertel (1996): *Universiteten och forskarna - från stagnation till förnyelse. Universitetsforskare, forskarutbildning och forskarrekrytering i Norden.* Nord 1996:39. København: Nordisk Ministerråd.
- Tvede, Olaf (1995): *Forskeropplæring og doktorgrader i 1990-årene: spørsmål og erfaringer fra den internasjonale arena.* Oslo: NIFU. U-notat 4/96.
- Tvede, Olaf og Svein Kyvik (1996): *Doktorgrader og forskeropplæring: internasjonale erfaringer og perspektiver. En sammenlikning av 9 OECD-land.* Oslo: NIFU. Rapport 2/96.

Internett

CRE (1999): *Project Report. Trends in Learning Structures in Higher Education. 16 June 1999. Revised version for the Bologna Conference.* Online:

[<http://www.rks.dk/trends1.htm>]

Forskerakademiet (1999): *Forskerskole Initiativet.* Online:

[<http://www.danphd.dk/dk/fudk/gradsch/index.htm>].

Forskningsministeriet (1999): *Evaluering af forskeruddannelsen i Danmark - beskrivelse af opgaven samt kommissorium for evalueringspanel.* Online:

[http://www.fsk.dk/cgi-bin/doc-show.cgi?doc_id=13207]

Higher Education Funding Council for England (1999): *Higher education in the United Kingdom. Guide 99/02.* Online:

[http://www.niss.ac.uk/education/hefce/pub99/99_02.html]

Högskoleverket (1998a): *Internationellt om högskolan. Information från Högskoleverkets internationella avdelning - Nr 7 * 1998-02-27.* Online:

[<http://www.hsv.se/verksamhet/internationellt/hogskolan/1996-98/intbrev798.html>]

Högskoleverket (1998b): *Internationellt om högskolan. Information från Högskoleverket - Nr 28 * 1998-10-23.* Online:

[<http://www.hsv.se/verksamhet/internationellt/hogskolan/1996-98/intbrev2898.html>]

Högskoleverket (1998c): *Internationellt om högskolan. Information från Högskoleverket - Nr 33 * 30 nov-4 dec 1998.* Online:

[[http://www.hsv.se/verksamhet/internationellt/hogskolan/1996-98/intbrev3398.html#Tysk debatt om elithögskolor](http://www.hsv.se/verksamhet/internationellt/hogskolan/1996-98/intbrev3398.html#Tysk%20debatt%20om%20elithogskolor)]

Högskoleverket (1999b): *Internationellt om högskolan. Information från Högskoleverket - Nr 1 * 15 januari 1999.* Online:

[<http://www.hsv.se/verksamhet/internationellt/hogskolan/intbrev199.html>]

Högskoleverket (1999c): *Internationellt om högskolan. Information från Högskoleverket - Nr 9 * 12 mars 1999.* Online:

[<http://www.hsv.se/verksamhet/internationellt/hogskolan/intbrev999.HTML>]

Högskoleverket (1999d): *Internationellt om högskolan. Information från Högskoleverket - Nr 12 * 9 april 1999.* Online:

[[http://www.hsv.se/verksamhet/internationellt/hogskolan/intbrev1299.html#Tysk minister betonar strukture reformer](http://www.hsv.se/verksamhet/internationellt/hogskolan/intbrev1299.html#Tysk%20minister%20betonar%20strukture reformer)]

Högskoleverket (1999e): Internationellt om högskolan. Information från Högskoleverket - Nr 17 * 21 maj 1999. Online:

[<http://www.hsv.se/verksamhet/internationellt/hogskolan/intbrev1799.html>]

Högskoleverket (1999f): *Magister/Masterexamen. Högskoleverket utreder frågan om en införande av en alternativ magisterexamen/Masterexamen.* 99-05-27. Online:

[<http://www.hsv.se/verksamhet/utredningar/Masterexamen.html>]

Högskoleverket (1999g): ”Att granska för att främja” - programmet för kvalitetsarbete.

Online: [<http://www.hsv.se/verksamhet/bedomning/kvalitetsarbetehem.html>]

Netherlands Ministry of Education, Culture and Science (1998): *Education in the*

Netherlands. Online: [<http://www.minocw.nl/english/edusyst/index.htm>]

SIU (Senter for internasjonalt universitetssamarbeid)(1999): *Master programmes in the university sector in Norway. International Master's Degree Programmes offered by*

Norwegian Universities and University Colleges. Online:

[<http://www.siu.no/vev.nsf/start/Master>].

The Chronicle of Higher Education (1999a): *Master's Degrees, Once Scorned, Attract Students and Generate Revenue.* By Alison Schneider. Online:

[<http://chronicle.com/colloquy/99/newMaster/background.htm>]

The Chronicle of Higher Education (1999b): *A University Uses Quotas to Limit and Diversify Its Foreign Enrollments.* By Robin Wilson. Online:

[<http://chronicle.com/colloquy/99/americanu/background.htm#2>]

Undervisningsministeriet (1999): *Redegørelse om merit og fleksibilitet i de videregående uddannelser.* København. Online:

[<http://www.uvm.dk/pub/1999/merit/4.htm>]

Uniforum (1999): «Bokstavkarakterar for jus» under *Notiser.* Nr. 3. Online:

[<http://www.admin.uio.no/ia/uniforum/1999/uniforum03-99/12.html>]

Utbildningsdepartementet (1997): *En reformerad forskarutbildning. Utdrag ur regeringens budgetproposition 1997/98:1.* Stockholm: Norstedts tryckeri AB.

Utbildningsdepartementet (1999): *Regeringen uppdrar åt Högskoleverket att göra en översyn av de lokala reglerna för antagning till forskarutbildningen och utvecklingen av forskarskolor.* Pressmeddelande 1999-03-05. Online:

[http://www.regeringen.se/galactica/service=irnews/action=obj_show?c_obj_id=28498]

World Academic Database (WAD) (1999): *Higher Education Systems (1996 and 1997).*

Online: [http://www.unesco.org/ngo/iau/wad_data.html]

Vedlegg 1: Eksempler på gradsbetegnelser i Storbritannia

Undergraduate qualifications	Postgraduate qualifications
<p>General National Vocational Qualifications (GNVQs) level 4 Higher National Diploma (HND) Higher National Certificate (HNC)</p> <p>First degrees Bachelor of Arts (BA) Bachelor of Science (BSc) Bachelor of Education (BEd) Bachelor of Engineering (BEng) Bachelor of Laws (LLB) Bachelor of Medicine (MB)</p>	<p>Diplomas and certificates Postgraduate Diploma (PG Dip) Postgraduate Certificate (PG Cert) Postgraduate Certificate in Education (PGCE) Diploma in Social Work (DipSW)</p> <p>Masters degrees Master of Arts (MA) Master of Science (MSc) Master of Business Administration (MBA) Master of Laws (LLM) Master of Philosophy (MPhil)</p> <p>Doctorates Doctor of Philosophy (Ph.D.)</p>

Kilde: Higher Education Funding Council for England (1999).

Vedlegg 2: Institusjoner for høyere utdanning i USA

Institusjonenes navn kan være villedende fordi "college" og "university" ofte gir en beskrivelse av institusjonens aspirasjoner, navnet i seg selv kan ikke brukes som et grunnlag for statistiske klassifiseringer og oversikter. Den nedenfor gjengitte er den autoritative som fikk sin siste oppdatering i 1987 ved "the Carnegie Foundation for the Advancement of Teaching". Arbeidet ble ledet av Ernest Boyer. Første gang en slik klassifisering ble utarbeidet var i 1973, ledet av Clark Kerr. Begge er kjente amerikanske universitets- og forskningspolitikere (Tvede 1995).

- "1. Research universities: 104 institutions; 71 public, 33 private.
They offer a full range of baccalaureate programs, are committed to graduate education through the PhD degree, give high priority to research. They award at least 50 PhD degrees each year.
1987: 4.008.000 students.
2. Doctorate-granting universities: 109 institutions; 63 public, 46 private.
They offer a full range of baccalaureate programs. Their mission includes a commitment to offer graduate education through the doctorate degree. They award at least 10 PhD degrees each year in three or more academic disciplines.
1987: 1.220.000 students.
3. Comprehensive universities and colleges: 595 institutions; 331 public, 264 private.
They offer baccalaureate programs, and, with few exceptions, graduate education through the Master's degree. Institutions enroll at least 2.500 students.
1987: 3.303.000 students.
4. Liberal arts colleges: 572 institutions; 32 public, 540 private.
Primarily undergraduate colleges; award more than half of their baccalaureate degrees in arts and science fields. About half have highly selective admissions policies.
1987: 584.000 students.
5. Two-year community, junior, and technical colleges: 1.367 institutions; 985 public, 382 private.
Offer certificate/degree programs, and, with few exceptions, offer no baccalaureate degrees.
1987: 4.518.600 students.

6. Professional schools and other specialized institutions: 642 institutions; 66 public, 576 private.
Offer degrees ranging from the bachelor's to the doctorate, at least 50% (usually many more) of the degrees they award are in one specialized field. The category includes:
Theological seminaries; Bible colleges; other institutions with degrees in religion: 210 institutions, all private.
Medical schools and medical centers: 56 institutions; 32 public, 24 private.
Health profession schools (in chiropractic, pharmacy, podiatry): 38 institutions; 2 public, 36 private.
Engineering and technology: 31 institutions; 3 public, 28 private.
Schools of business and management: 33 institutions; 1 public, 32 private.
Schools of art, music and design: 63 institutions; 4 public, 59 private.
Law schools: 19 institutions; 1 public, 18 private.
Other specialized institutions: 52 institutions; 8 public, 44 private.
Corporate colleges: 21; created and operated by corporate businesses.
1987: 467.000 students."

Kilde: Clark og Neave (1992).

Vedlegg 3: Høyere utdanningsystemer og gradsstrukturer i Europa

Country	The HE System		Degree structure at universities		Doctoral degree structure	
	Unitary	Binary	One-tier	Two-tier	One-tier	Two-tier
Austria		x	x		x (c)	
Belgium (Fr)		x	x (d)		x	
Belgium (NI)		x	x (d)		x	
Germany		x	x (e)		x (c)	
Denmark		x		x		x
Finland		x		x	x (b)	
France		x		x	x (b)(c)	
Spain	x		x		x	
Greece		x	x		x (b)	
Italy		x (a)	x		x	
Ireland		x		x	x	
Iceland		x		x		x
Liechtenstein		x		x	x	
Luxembourg		x	Not applicable	Not applicable		
The Netherlands		x (f)	x		x	
Norway		x		x	x	
Portugal		x		x	x	
Sweden	x			x	x (b)	
United Kingdom	x			x	x	

- a) The higher education system is primarily a binary system, but the non-university sector is relatively small.
- b) An intermediate research oriented degree is offered. In Finland and Sweden the degree is an optional choice for having a lower doctorate; it is not a prerequisite for continuing for a doctor degree. In France and Greece the “intermediate” degree is a condition for the doctoral programme.
- c) Apart from the award of the doctoral degree the possibility of Habilitation exists.
- d) The degree structure of B (Fr) and B (NI) may be characterised both as a one tier or a two tier system. Most university degrees consist of two cycles and after the first cycle of two-three years the award of a *Candidat/Kandidaat* is given. The award is primarily considered as an intermediate degree as it has academic implications but no civil effects.
- e) A possibility of a bachelor as a first degree and a Master as a second degree is being introduced.
- f) A possibility of a three year first degree - a *Kandidaats* -is being introduced.

Kilde: CRE (1999).

Vedlegg 4: Vektallsoverføringsystemer i Europa

Country	Credit systems
Austria	No national credit system. ECTS is used by some institutions.
Belgium (fr)	No national credit system. ECTS is applied by all institutions for international co-operation and to some extent also for national students. in use at some institutions.
Belgium (nl)	A national credit transfer system is applied. It can also be used as an accumulation system. ECTS is used by some institutions.
Germany	The University Act of 1998 provides for the introduction of a credit transfer and accumulation system. ECTS is already in use at many institutions.
Denmark	So far there has been no national credit system. However, many institutions apply institutionally based credit system or use the ECTS system. In a report from February 1999 to Parliament the Minister of Education recommends the introduction of a credit transfer system based on ECTS.
Spain	A national credit system based on contact hours must be applied by all institutions. ECTS is also used at some institutions. The two systems are compatible although with some difficulties due to the differences between contact hour based and student load based systems.
Greece	No national credit system, but many institutions apply the ECTS system.
France	No national credit system, but many institutions apply the ECTS system.
Finland	A national credit transfer and credit accumulation system is applied. The system is compatible with the ECTS system. Many universities also apply the ECTS system.
Italy	So far no national credit system, but many institutions apply the ECTS system for international co-operation. A new law introduces the ECTS credit system at higher education institutions.
Ireland	In the university sector there is no uniform credit transfer system. The ECTS system is being applied in some institutions. In the non-university sector courses are structured on a credit basis which enables further access and progression.
Iceland	A national credit system, compatible with the ECTS system. Most institutions use ECTS in international co-operation.

Country	Credit systems
Liechtenstein	No information
Luxembourg	No information
The Netherlands	A national credit system is applied which is compatible with the ECTS system. Many institutions also use the ECTS system.
Norway	A national credit system compatible with the ECTS system is applied. Many universities also use the ECTS system in connection with international co-operation.
Portugal	No national credit system. Some universities are applying ECTS.
Sweden	A national credit and accumulation system is applied. ECTS is used parallel to the national system used by many institutions.
United Kingdom	In Scotland the SCOTCATS system enables easy credit transfer between institutions. In England and Wales there is so far no national credit transfer system, but a majority of institutions use a credit system based on the former CNAA point system. There are a number of credit accumulation and transfer consortia which progress the implementation of CATS in universities in England and Wales. It is expected that proposals for a national credit accumulation and transfer system in England and Wales will be adopted in the wake of a report commissioned by the Department for Education and Employment – <i>A Common Framework for Learning</i> , September 1998. The ECTS system is also applied by many institutions.

Kilde: CRE (1999).